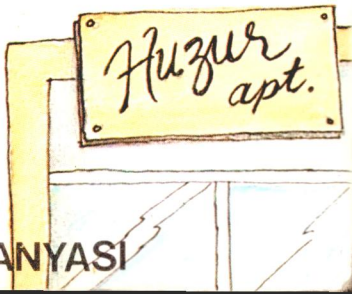
KADINLAR
DAYAĞA KARŞI
DAYANIŞMAYA

BAĞIR!
HERKES DUYSUN

DAYAĞA KARŞI DAYANIŞMA KAMPANYASI

BAĞIR!
HERKES DUYSUN!

kadın çevresi yayınları

Bütün tanıklarımıza, Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nda kitabı tartışan bütün kadınlara, eleştiri ve katkıları için Şirin Tekeli, Filiz Kerestecioğlu ve Ayla Alpdoğan'a, yazı ve fotokopi konusunda yardımları için Tülay Özdeş ve ÇAĞDAŞ Çeviri Ltd. çalışanlarına, kapak düzeni için Serpil Eroymak'a teşekkür ediyoruz.

Dizgi : Metin Dizimevi
Baskı : Gümüş Basımevi
İSTANBUL — 1988

«İlanınızı görünce dayanamadım. Artık herşeyi herkese anlatmanın zamanı. Bu dayak olayı öyle bir şey ki, yiyen daha çok utanıyor ve saklıyor. Ben bunu çocuklarım büyüyene kadar sakladım, hem onlardan hem diğer kişilerden. Ve neticede 19 sene sonra son dayağımı da yedikten sonra ayrıldım, evi terkettim ve boşandım. Şimdi çok yakınım olan bir iki kişiye söylediğimi herkese söylemek istiyorum.»

Fatma

«Dayağa kesinlikle karşıyım. Hiçbirini kabul etmiyorum. Tartışarak, anlaşarak soruna çözüm arama taraftarıyım. Esir değilim. Hayvan değilim. Mantıklı, olgun, anlayışlı bir insanım.»

Nurcan

«7 aylık hamileyken beni çok kötü dövdü. Ben fenalaştım. Türkiye'ye akrabalarının yanına gönderdi beni. Ayılıp bayılıyordum. Meğer çocuk karnımda ölmüş. Çocuğumu öldürdü. 1 ay ölü taşımışım. Kan zehirlenmesi olmuşum. Ölebilirmişim. Ama Allah tarafından daha çekecek çilem varmış, onun için ölmedim. Hastaneye götürdüler. 24 saat karanlık bir odaya atmışlar beni Çapa'da. Akrabalar da arayıp sormamış. Bir gün sonra bana bir can gelip bağırmışım. «Aa, kadın ölmemiş» diye doktorları çağırmışlar. Doktor «bunu niye attınız buraya» diye aldı beni doğum odasına. Öylece ölmedim.»

Naciye

BİR KİTABIN ÖYKÜSÜ

«Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası» çerçevesinde, dayak yemiş kadınların tanıklık ettikleri dayak öykülerinden oluşan bu kitabın nasıl hazırlandığını ve neler içerdiğini anlatmak istiyoruz.

Böyle bir kitabı hazırlama kararı 17 Mayıs Yürüyüşü'nün ertesinde alınmıştı. Yürüyüş, kadınların aile içinde yedikleri dayağa karşı çıkardıkları ilk toplu sesti. Burada hep birlikte «Dayağa Hayır!» demiştik. Ancak, dayağa karşı dayanışmanın somutlaşması, kadınların bu acı deneyimlerini dolaylı da olsa paylaşmalarıyla başlayabilir diye düşündük. İşte kitap bu paylaşmanın bir ilk aracı olarak gündeme geldi.

Kitabın hazırlanmasında ikili bir çalışma yöntemi benimsedik. Bir yandan dayağa maruz kalmış kadınlarla konuşup, tanıklık ettikleri öyküleri toplarken, diğer yandan kampanyaya katılan kadınlar arasından 8 kişilik bir grup, kitabın iskeletini oluşturmak üzere çalışmaya başladı. Şöyle düşündük: Kadınların dayakla ilgili tanıklıkları geldiğinde elimizde bizi yönlendirecek, okuduklarımıza bir ta-

kım sorularla yaklaşmamızı sağlayacak bir ön hazırlığımız olmazsa, zaten duygusal yükü ağır olan bu öyküler karşısında oradan oraya savrulabilir, içinde kaybolabiliriz. Bu iskelet, dayak yemiş kadınların tanıklıklarını düzenlememizde yardımcı olsun, öte yandan da bu ilk taslağın dönüştürülmesine, geliştirilmesine ışık tutsun istedik. Öyküleri derleme ve ilk taslağı oluşturma süreçlerinin her ikisinde de hazırladığımız aynı anket sorularından yola çıktık.

O aşamada bizi en çok tedirgin eden şey dayağa maruz kaldığını anlatmaktan kaçınmayan kadınlarla ilişki kurma sorunuydu. Dayağa Karşı Kampanya'ya katılan kadınlar arasından dayakla ilgili deneyimlerini aktarmayı kabul edecek kadınlar çıkacak mıydı? Kendi dışımıza ne kadar ulaşabilecektik? Kadınlar özel yaşamlarının bu acılı yanını açıklamaya yanaşacaklar mıydı? Kısa bir süre içinde bu kaygılarımızın gereksiz olduğu ortaya çıktı. Kendi aramızdan böyle kadınlar çıktığı gibi, çeşitli dergiler ve gazeteler aracılığıyla yaptığımız çağrılara da olumlu yanıtlar aldık. Zaten çevremizde dayak yemiş kadın bulmak için çok fazla çaba göstermek gerekmiyordu. Önemli olan bu kadınların olaya bir dayanışma duygusuyla yaklaşabilmelerini sağlamak, birbirimize bu güveni verebilmekti.

İlk taslak ile tanıklıkların bir araya getirildiği akşam toplantıları bizim için bu sürecin en yoğun anları oldu. Dokuz kişilik bir kadın grubu iş çıkışı bir evde toplanıyor, içimizden birinin yüksek sesle okuduğu dayak tanıklıklarını birlikte dinleyip tartışıyorduk. Bu uzun gecelerde hep birlikte ağladık, hep birlikte öfkelendik ve sonunda hep birlikte bu dayanışmanın verdiği gücü yaşadık. Artık dayak yiyenlerimiz ile yemeyenlerimiz arasında pek ayrım kalmadığını fark ettik. Birbirimize ve bize öyküleriyle katılanlara o kadar tanıdık, o kadar yakın hale gelmiştik ki,

dayak tehdidini hepimiz ensemizde hissederken, ortak öfkemizin verdiği güveni de taşımaya başladık. Bu ortak güven bizi şu sonuca ulaştırdı : Ya dayak tehdidi hepimizin başında olacak, ya da hiç birimiz dayak yemeyeceğiz. Bunun orta yolu yok.

Bu yüzden de gerek yürüyüş günü, gerek daha sonra 4 Ekim'de Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nın düzenlediği Kadın Şenliği sırasında erkeklerin çok derin bir hakikati keşfetmiş gibi dile getirdikleri «Ama burda dayak yiyen kadınlar yok ki!» itirazı bize çok abes geliyordu. Bunun gerçeğe uymaması bir yana, çoğumuz bugüne dek dayak yememiş olsak, bu tehdidi hissetmemiş olmamız olanaksızdı. Dayak yemiş kadınlar/dayak yememiş kadınlar ayrımı geçersiz bir ayrımdır. Kampanyanın başından beri «bildiğimiz» bu gerçek kesinleşmişti.

Bu kitabın somut bir dayanışmanın ilk adımı olmasını sağlayan bir başka girişim de tanıklık yapmış kadınların kendi aralarında toplanmaya başlamaları oldu. Bu toplantılarda en çok bugünden yarına alınabilecek somut önlemler tartışıldı ama bir yandan da kadınlar arası dayanışma üzerinde durduk. Burada geliştirilen öneriler, kitabın somut çareler bölümünü oluşturdu.

Kitabımız iki ana kısımdan oluşuyor. İlk kısım topladığımız tanıklıklara dayanıyor. Burada aile içi dayağın yaygınlığını ve «meşruluğunu» tanıkların sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan çeşitliliğine dayanarak sergiledikten sonra, dayağın nedenlerini irdelemeye çalışıyoruz. Kadının «görevleri»ni yerine getirmemesi —ki bu, adam her istediğinde sevişmekten, örneğin yemekleri kayınvalidenin usulüyle pişirmeye kadar uzanıyor— içki, adamın kimlik sorunları, kadının kişilik sahibi olma cüreti, görünürdeki somut nedenlerden bir kaçı. Ama gerek bu «vesileler»in çeşitliği, gerek adamın her dayak olayını başka gerekçelere dayandırması, aslında bütün bu gerekçelerin altında

belli temel nedenlerin yattığını gösteriyor. Bu temel nedenleri irdelediğimizde ise dayağın bir iktidar ilişkisinin kurulması ve yeniden üretilmesi için araç olduğu sonucuna ulaşıyoruz.

Aile içi dayağın nedenlerini ve somut olarak nasıl yaşandığını ele alan bölümü, kadınların dayağa rağmen ilişkilerini neden sürdürdüklerini tanıklıklar aracılığıyla açığa çıkarmaya çalışan bir bölüm izliyor. Evlilik sürdüğü sürece, dayak ancak «taraf»lardan birinin fiziksel olarak ortadan kalkması ya da etkisini yitirmesi yani yaşlanması ya da ölmesiyle bitiyor. Kadın evliliğine son vermek istediğinde ise yakınlarının, tanıdık çevresinin, hukuk, güvenlik ve sağlık kurumlarının engellemeleriyle karşılaşıyor. Ama bu kararı vermiş kadınlar sayıca az zaten. Onları asıl bağlayan zincir, ekonomik, maddi güçlüklerin aşıldığı durumlarda bile, ayrılmaya ideolojik ve psikolojik olarak hazır olmamaları.

Bu durumda, kadınların dayak yememeleri için alınacak önlemleri aşama aşama düşünmek gerekiyor. Kitabımızın acil önlemlerden, uzun dönemli çözüm yollarına, bu arada sığınaklara ilişkin bölümü bizi yine de kesin bir çözüme götürmüyor. Aile içi şiddet bir iktidar ilişkisine dayanan aile kurumunun ayrılmaz bir parçası çünkü.

Kitabımızın Batı ülkelerindeki deneyimleri ele alan sekizinci bölümü bu tanımızı doğruluyor. Kadının aile içinde dayak yemesi ne kültürel «gerilik» ile, ne «cahillik» ile, ne de «yasal sınırlar»a dayanarak açıklanabilir. Bunların Türkiye toplumuna göre fersah fersah aşıldığı Batı toplumlarında kadınlar hâlâ kocalarından dayak yiyorlar. Batı ülkelerinde sığınaklar var ama sığınakların kapılarında yığınla dayak yiyen kadın içeri alınmayı bekliyor.

Kendi deneyimlerimiz olsun, Batı toplumlarında yaşananlar olsun bize şunu gösteriyor. Kadınların dayağı kabullenmeyecek bir özgüven ve kararlılığa sahip olmaları

için de, erkeklerin şiddete başvurmaktan çekinmeleri için de yapabileceğimiz en anlamlı şey kökenleri farklı da olsa tüm kadınlar arasında dayanışma ağları kurmak. Yasal ve tıbbi düzenlemeler konusunda sesimizi duyurabilmemiz de, dayak yediğimizde birbirimize sığınacak bir yer sunabilmemiz de bu tür ağları kurmamıza bağlı.

Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nı başlattığımız günden beri çeşitli çevrelerden şu «uyarı»yı aldık: «Dayak, şiddetin geçerli olduğu toplumların her alanında var. Okuldan kışlaya, karakoldan cezaevine bu kadar yaygınlık taşıyan bir olgunun sadece bir yönüne, kadına yönelik olanına eğilmek yanlış bir yaklaşım» dendi. Kuşkusuz, bu durumların tümünde dayak bir egemenlik ilişkisinin sürdürülmesinin aracı. Ve kuşkusuz bunların hepsine karşı çıkmak gerekiyor. Ama hepsine ayrı ayrı da karşı çıkmak gerekiyor.

Örgütlenmeler belli konular çevresinde yürütülür. Kadınların ezilmişliğine bütün alanlarda karşı çıkarken, bu genel mücadelenin örgütlenmesi her bir özel sorun etrafında verilecektir. Özgül mücadelenin anlamı budur. Dolayısıyla yukarıdaki gibi bir itiraz, genel olarak şiddete karşı çıkarken şiddetin özel biçimleri ile etkin mücadeleyi ihmal etme tehlikesini taşır. Kadınların yüzyıllardır yedikleri dayağın bırakın karşı çıkılmayı, yaygın tartışma konusu bile olmaması, böyle bir ihmalin sonucu değil midir?

BÖLÜM I

AİLEDE KADINLARIN DÖVÜLMESİ YAYGINDIR VE «MEŞRU»DUR

Toplumda şiddetin çeşitli biçimleri olduğunu biliyoruz. Soruna özel olarak kendi açımızdan, kadın açısından yaklaşmamızın belirli nedenleri var. Birincisi, bir cins olarak ezildiğimiz, baskı altına alındığımız bu toplumda mahkûm edildiğimiz konuma karşı çıkıyoruz. İkincisi, bu genel ezilme süreci içinde kadınların özel olarak evde, aile içinde yediği ve kimselere anlatamadığı dayağı açığa çıkarmak, erkeklerin kadınları dövmesini mümkün kılan nedenleri göstermek istiyoruz.

Önce dayak nedir sorusunun yanıtı aranmalı.

Dayak eğitim, cezalandırma, sindirmenin gerektiği her alanda egemen olanın, ezmek, baskı altına almak istediklerine uyguladığı fiziksel şiddettir. Esirler, köleler dayakla cezalandırılarak boyunduruk altına alınır. Öyleyse ailede, yani «iki kişinin kurduğu gönüllü ortaklık»ta kadınlar da-

yak yiyorsa bu neye işaret eder? Ailenin, örneğin okul, ordu vb kurumlarla ortaklığı nerede yatar?

Ortaklığın bir yüzü bunların hepsinin hiyerarşik yapılar oluşudur. Hepsinde emreden ve emredilenler, döven ve dövülenler vardır. Astlarına ceza verme hakkı yasalarla, geleneklerle sağlanan üstler vardır. Ailede de hukuken «REİS»liği tescil edilmiş bir koca, çocuklar üzerinde mutlak haklara sahip bir ana-baba, kısacası iktidar ilişkileri ve bunların barındırdığı şiddet söz konusudur. Ailenin tek farkı «mahrem» kabul edilen bir sevgi ilişkisine dayandığının varsayılmasıdır.

Bir tanığımızın kocasının tavrı, aile içindeki şiddetin nasıl diğerlerinden farklı algılandığını mükemmel biçimde gösteriyor: «Kocam işkenceyi okur, karakolda dayak yiyenleri okur, sinirlenirdi. Niye sinirleniyorsun derdim ona. Ha karakolda bir adam dayak yiyor, ha ben senden!»

Aile içinde babanın, ağabeyin, akrabaların ailedeki kadınları dövmesi yaygındır. Bu konu basının bile ilgisini çekecek boyutlara ulaştı. Örneğin Milliyet gazetesi için SİAR araştırma kurumunun yaptığı kamuoyu araştırmasına göre, Türkiye'de kadınların % 26'sı dayak yiyor. Demek ki her dört kadından biri dövülüyor. Dayak yiyenlerin % 72'si de kocasından yiyor dayağı. Üstelik bu oran yalnızca istatistiklere giren dayak olaylarını yansıtıyor. Dayağın mahrem kabul edilen aile hayatı içinde yaşandığını ve bir sır gibi saklandığını düşünürsek, istatistiklerin yansıttığı rakamların buz dağının tepesinden ibaret olduğunu rahatlıkla görebiliriz.

Yalnızca «cahillerin», «hastaların» ve «sarhoşların» karılarını dövdüğü yalandır.

Dayağı açıklamak için öne sürülen gerekçeler genellikle «cahillerin», «kültürsüzlerin», «hastaların» kadın dövdükleri yolunda.

Dayak atmanın eğitim yetersizliğiyle ilgili olduğu aldatmacasına iki örnek vermek istiyoruz :

1 — Soru : Ahmet Bey,, karıma vurdum diyorsunuz.

> «Ben erkek olarak, bakın biz Karadenizliyiz. Ben şöyle düşünüyorum. Bizim Karadeniz'de zorunlu tabii. Bu okumakla ilgili. Belki benim hanım okumamış evde çoluğu çocuğuyla uğraşmış, ben de tabii dışarda herhangi bir sıkıntıyla karşılaşıp eve gelmişim, beni makul karşılamamışsa dayak yemiştir.»

Açıklama gerçekten ilginç. Döven kabahati biraz kendi memleketinin havasına, geleneğine buluyorsa, biraz da karısının yani dayak yiyen kişinin okumamışlığına buluyor. Okumuş kadının kocasına makul davranacağı ve dolayısıyla dayağa yol açacak hareketlerden kaçınacağına inanıyor. Ahmet Bey belki 'çok kültürlü' değil ama biz kadınların ne amaçla eğitildiğimizin bal gibi farkında.

2 — Soru : Bahar, erkekler neden dövüyorlar sizce?

> «Bu noktada feodal ve patriyarkal toplum düzeninin (düzensizliğinin) kendisine sağladığı elverişli koşullardan yararlanadururken, buna içten inanmadığının getirdiği komplekslerden ötürü kadına şiddet eylemi göstermekle, aslında kendi gücünü kadına yansıtmak istediğinden.. Kadına dayak atmayı bir çareye başvurmak olarak niteleyecek kadar bilgisiz olduğundan.»

Bu örneklerden anlaşıldığına göre okumuş, feodal olmayan, kültürlü adamlar kadın dövmez kanısı yaygın.
Oysa tanıklıklar başka bir gerçeğe işaret ediyor.

33 yaşında, yüksek eğitimli Türkân, 7 yıl önce anlaşarak evlendiği kendisi gibi yüksek eğitimli kocasından bu yedi yıl içinde çeşitli kereler dayak yemiş.

Fatma 19 yıl evli kaldığı kocası ile İngiltere'de tanışmış. Kendisi orada İngilizce öğrenimi görürken kocası doktora yapıyormuş ve dayak İngiltere'de ilişki kurulduktan hemen sonra başlamış.

Emine 29 yaşında ve kimya mühendisi. Bir yıl evli kaldığı, dayak ve kötü muamele gördüğü kocası ise doktor. Çok sakin, efendi görünüşlü, saygın eşinin bu tip davranışları olduğunu kimsenin tahmin edemeyeceğini söylüyor.

Derya bilgisayar mühendisi. Boşandığı kocası mimar. 22 yaşında evlenmiş. Evliliğinin ilk üç ayından sonra dayak yemeye başlamış.

Ferhan'ın Fransa'da doktora yapmış «okumuş» kocasından evliliğinin altıncı günü dayak yiyişinin öyküsü ise şöyle :

«Kocam askerliğini oldukça geç yaptı, çünkü Fransa' dan oldukça geç yaşta dönmüştü. 40'ının üstündeydi. Yani bir 15-16 yaş, aramızda fark vardı. Her neyse, İstanbul'a geldik, buradan da askerlik yapacağı yere gideceğiz. Annem de bizimle beraber geldi. İlk kocamdan olan çocuklarıma bakacaktı. İstanbul'a geldiğimizde teyzem son derece sevindi, o gün orada bir yemek vardı, İstanbul'un son derece seçkin insanları davetliydi. Akşam için ben saçlarımı yaptırdım, çok güzel bir kıyafet giydim. Kalktık gittik teyzeme, hep birlikte. Aydın insanlar vardı, gazeteciler vardı, büyük iş çevresinden önemli kişiler vardı... doktorlar davetliydi, bir yalı bu bahsettiğim ev... Dışarda kebaplar yapılıyor, son derece güzel bir atmosferde yemek yeniyor... O sırada bir ara teyzemin köpeği yanıma geldi, ben köpeği seviyordum... Davetlilerden bir bey, yakışıklı bir doktor, «ne kadar tatlı değil mi» diyerek yanı-

ma geldi ve köpeği o da okşamaya başladı. Biraz sonra kafamı kaldırdığımda kocamla göz göze geldim, kocam kapının önünde durmuş, eliyle beni çağırıyordu, kalktım yanına gittim, daha gider gitmez, saçımdan yakaladı ve sürüklemeye başladı beni... dışarıya bahçeye doğru... saçımı kurtardım, elbisemi yakaladı ve elbisem yırtıldı, yani, her tarafım açıkta kaldı, zaten dekolte de bir elbiseydi, elbise de parçalandı. İnsanların içine nasıl çıkacağım diye düşünüyorum şimdi... mütemadiyen tekmeliyor, vuruyor, benim sesim çıkmıyordu, çünkü davetli olduğumuz yer benim teyzemin eviydi, teyzemin o seçkin insanlara mahcup olmasını istemiyordum. Neden böyle bir olaya sebep olduk diye, o yüzden sesim çıkmıyordu ama korkunç derecede canım yanıyordu. Seni öldüreceğim, denize atacağım diye beni sahile doğru sürükledi, tekme tokat.»

— Kimse müdahale etmedi mi?

— «Hayır, karanlığa çekiyordu beni, bir kişi gördü, dedi ki ayıp, ne yapıyorsunuz, belki ondan utanarak, belki de hırsı geçtiği için dayak faslı orada kapandı. Ama benim o yırtık üstle ve morarmış yüzümle saç baş darmadağınık içeri girmem söz konusuydu... Nereye gidecektim ben? Üstelik son derece utanmıştım bu olaydan... çünkü biraz önce orada tanıdık insanların iltifatlarıyla karşılaşmıştım, çok üzülmüştüm. Neyse bu olaydan sonra kendisine onunla devam edemeyeceğimi söyledim. Ama henüz evleneli bir hafta bile olmamıştı. Dedim ki ben senden ayrılacağım. Bir akrabam da (o da gazetecidir) dedi ki insan olan karısını dövmez, eşit güçte değilsiniz çünkü... yani erkek fizikman daha güçlü diye karısını dövme hakkına sahip değildir, demişti. Neyse gene araya birçok insanlar girdi ve biz tekrar yolumuza devam ettik.»

Eğer «medeni» Avrupa memleketlerinde, üniversitelerde okumuş adamlar karılarını dövüyorsa, cehalet, «kül-

türsüzlük» gibi savunmaların arkasına saklanan açıklamalar yalan söylüyor demektir. Ve erkeklerin kadınları dövebilmelerinin başka bir açıklaması olsa gerekir.

Aile içinde kadınların dövülmesi meşru ve haklı görülmektedir

Kadınların dayak yemesi ne dövenin, ne dövülenin, ne de konuyla ilgisi olan resmî, gayriresmî kurumların yadırgadığı bir olay. Kadının kocasından ya da aile yakınlarından dayak yemesi o kadar doğal sayılıyor ki, karakola gitse şikayeti dikkate alınmıyor.

Fatma iki kez kendi mahallesinde başka kadınların dayak yemesine karışmış, üstelik kendi karısını döven kocası da başkasının karısı dövülürken müdahale etmeyi doğru bulmuş :

«İki defa başkasının dayak yemesine dayanamadım karıştım, kocam da karıştı... Karakollara gittik, bizden başka giden yok. Çocuklarına yardım ettik. Camdan bağırdım karakola telefon edeceğim diye. Bir keresinde adam kadını döverken kapıdan geçen iki polise söyledik, bizi ilgilendirmez diyorlar, kadının annesinin evi, adam gelmiş kırıp yıkıyor, polis «savcılığa ver, karakola git» diyor, kendi karışmıyor ve önce «ev kimin» diye soruyor. «Kocanın eviyse karışmayız» diyor. Sonra kızın annesinin evi olduğu için girip adamı götürdüler.»

Filiz de iki ay evli kaldığı ve dayak nedeniyle boşandığı kocasının boşandıktan sonra kendisini tehdit etmeye devam ettiğini anlatıyor. Mahkemelerin kimden yana tavır aldığı da çok anlamlı. Kendisini terk ettikten sonra sokakta döven kocası hâkim tarafından haklı bulunarak beraat ettirilmiş.

Selma dayak yediğini ağabeyine anlatmak zorunda kalmış :

«Birkaç defa evi terk edince ağabeyimin evine gittim, ayrıca boşanmama razı olması için ona anlatmam gerekiyordu. Bunu onunla konuşmak kız kardeşimle ve iş yerimdeki kadınlarla konuşmaktan daha zordu çünkü hep yargılayan bir yüz ifadesi ile dinledi ve beni anlamadı veya anlamak istemedi. Hatta «kim bilir ne yaptın ki kocan seni dövdü» diyebildi.»

30 yaşında ve 17 yıldır evli olan Hatice dayağın meşru sayıldığını şöyle anlatıyor :

«Kayınbirader, amca, amcaoğlu yani kim varsa o evin gelinini, kızını, her neyse dövmeye kendine hak görüyor. Bu aile içinde meşru. Yani bu bir gelenek görenek. Dayak yemeyen kadın, kadın değilmiş. Büyüklerimizin sözü böyle.»

Soru : «Bunu böyle söylüyorlar mı?»

«Evet. Söyleniyor tabii. Kaynanam hep söylüyor. Bir de tabii kocalarımız büyüklerden ne gördülerse onu sürdürüyorlar.»

Sadece erkekler değil bazen kadınlar da başka gerekçeleri öne sürerek erkeklerin kendilerini ve başka kadınları dövmesini haklı ve meşru görebiliyorlar.

Zuhal haklı dayak olabileceğini şöyle anlatıyor :

«Aslında ne olursa olsun kadın dövülmemeli fakat yani kadınların bazen hakettiği oluyor. O başka türlü kadınlar oluyor tabii. Yani normalde dövmez erkek.»

Soru : Ne tür kadınlardan söz ediyorsun?

«Sokak kadını diyeyim. O tip kadınlar bence hakediyor diyebilirim.»

Türkan da kocasının kendisini dövme nedeninin bazı

şeyleri ısrarla savunması olduğunu söylüyor. Kendi isteklerini savunmakla da adamı tahrik ettiğini düşünüyor. «Kumarı yok, içkisi yok yani önemsenecek bir konu yok» iken, kocasından istekte bulunmanın suç olduğunu düşünüyor ve aynı Zuhal gibi dayağı haklı ve meşru görenlere katılmış oluyor.

Ordu, karakol gibi yerlerde dayağın meşru oluşuyla ailede meşru oluşu arasındaki fark, ordu ve okulun hiyerarşik kurumlar olmasında ve bu nitelikleriyle zaten eğitim ve ceza aracı olarak kabul gören dayağın buralarda kullanımının normal karşılanmasındadır. Aile ise her ne kadar toplumun temel direği ise de ilk elde ceza ve eğitim aracı olarak görülmez. Tersine insanların dış dünyanın zorluklarına karşı sahip oldukları tek sığınma yeri, sevgiyi, dayanışmayı buldukları tek yer olarak sunulur. Evde, aile yuvasında meydana gelen dayakların neden sorgulanmadığı konusunda iki neden öne sürebiliriz :

1 — Erkek ailenin zaten yasal reisidir. Kocalık rolü gereği kadın ve çocukları «koruyan» ve ailenin düzenini sağlayan, ailenin jandarması olan erkek, bu düzeni sarsacak bir şey olduğunda zor kullanır ve bu kimseye garip gelmez. Dayak atan erkeğin arkasında dayanabileceği tüm bir toplumsal sistem vardır.

2 — Bu dayak kamusal alanda yani tüm toplumu ilgilendiren alanda değil, kişilere ait mahrem «özel hayat» alanında cereyan etmekte ve kamu vicdanı bundan rahatsız olmamaktadır.

Özel yaşamın mahremiyeti dayağı meşru göstermek için kullanılıyor.

İnsanların evin dört duvarı arasında olup bitenlere karışmaması her konuda geçerli değil aslında. Gürültü oldu-

ğunda, musluğun suyu açık bırakıldığında, eve girip çıkanların tipi beğenilmediğinde konu komşu bazen karakola şikayete kadar varan müdahalelerde bulunur, kendinde bu hakkı görür. Aynı evden kadın çığlığı geldiğinde ise birden bu meraklı gözler ve kulaklar kapanır, duymaz, görmez olurlar. Çünkü bir erkek kendi evinde kendi karısını dövebilir. Bir koca olarak buna hakkı vardır. Sesleri duyup rahatsız olan komşulardan adamın iyi bir iş yapmadığına inananlar da aile içindeki işlere karışılmaz diye susarlar.

Bir kadının dövülmesi sadece o kadının ve adamın sorunu mudur? Dayak kim kime atarsa atsın, karşı çıkılması gereken bir saldırı, kişiliğe tecavüz değil midir? Genel kanı «değildir» yönünde. Dayağı örten suskunluk perdesi, korku, utanç, umarsızlık, çaresizlik, bezginlik bazen de sevgi iplikleri ile örülmüştür.

60 yaşında, iki kez evlenmiş emekli öğretmen Nadire şöyle diyor :

«Kimse ile konuşmadım. Her iki eşim de bana, bir kadın ne şartlar altında olursa olsun rezalet çıkarmaz, aile kadını evinde olanlardan bahsetmez, aksini yapanlar ar damarı çatlamış kadınlardır diye devamlı baskı yaptılar. Baba evimdeki baskılar da buna eklenince derdimi; yediğim dayakları kimselere anlatamadım. Söylenmemesi gerektiğini düşündüm.»

Çakırgül «Sence çok kadın dayak diyor mudur?» sorusunu şöyle yanıtladı :

«Vallahi aslında gizli olarak çok sayıda kadın dayak yiyordur. Bize şu yerleştirilmiş : Kol kırılır, yen içinde kalır. Allah belasını versin bu atasözünün ve bunun gibilerin. Kadınları, suçluymuş gibi yedikleri dayağı saklamak zorunda bırakıyorlar.»

Hatice ise şöyle anlatıyor suskunluk nedenini :

«Kaynanamla konuşuyorum sadece. Dışarıya sırrımızı vermeyiz. Söylemem hiç kimseye. Bir de kocamı çok sevdiğim için hiç kimse duysun istemiyorum. Kötü bir şey olduğu için saklıyorum, çünkü kocamı suçlarlar o zaman. Annem de hem babamdan hem de amcalarımdan dayak yerdi. Babam onların en büyüğüydü, annemi o yokken döverlerdi, bizim haklarımızı koruduğu için yerdi dayağı. Babam eve döndüğünde annemi dövüyorlar diye kızardı. 'Benim evime karışmaya hakkınız yok' diye kavga etti onlarla.»

Yukarıdaki örnekler gösteriyor ki kadın dayak yese bile ahlâksız damgası yememek için susmak zorundadır. Bunu hem erkekler hem de bazen kadınlar doğru buluyor. Kadın, kocasının kimliğini korumak zorunda hissediyor kendini. Kısacası acıyı çekmek de, dayaktan sonra dövenin namusunu korumak da, kendi ahlâkını korumak da hep biz kadınlara düşüyor. Ezilen kadın, üzerindeki baskıları söylerse daha da ezileceği korkusuyla susuyor.

Nereden alıyor erkekler bu gücü, bu hakkı? Kendinden menkul değil elbette bu hak. Arkada dev gibi kurumlarıyla, dayak yiyen kadını boşamayı reddeden hâkimleri, şikayeti dikkate almayan polisleri, savcıları, rapor vermeyen, verirken de kadını aşağılayan doktorlarıyla hastaneleri ile devlet duruyor. Arkada, kadını aşağılayan ikinci sınıf sayan gelenek görenekleri, dini, kültürü ile tüm bir toplumsal düzen duruyor. Erkek de sırtını bu düzene yaslayıp alıyor eline sopasını...

67 yaşındaki Nezahat'in kocasının bir yandan karısını döverken, bir yandan da Kuran'ın Nisa suresini örnek gösterip kadın dövmenin Kuran'a göre de hak olduğunu söyleyebilmesi bunun güzel bir kanıtı.

«Özel Olan Politiktir»

«Özel yaşam» aslında bir yanılsama. İki kişi arasındaki ilişkide ortaya çıkan sorunlarda bizi tek başına kalmaya mahkûm eden, bu sorunları sadece biz yaşıyormuşuz, öyleyse sorunların kaynağı bizmişiz gibi hissetmemize yol açan bir aldanma bu. Durumun böyle olmadığı, bulaşığı kimin yıkadığının, biri saldırırken ötekinin susup sinmesinin iki kişi arasındaki özel bir mesele olmadığı şu nedenle çok açık: Her yerde, birçok iki kişiler hep aynı işbölümünü yaşıyor. Hep birileri bulaşık yıkarken diğerleri gazete okuyup televizyon seyrediyor; hep birileri vururken diğerleri dayak yiyor. Kısacası ortada birden çok insanın paylaştığı toplumsal bir sorun var. Bir yanda erkekler, diğer yanda da kadınlar toplumsal bir ilişkinin tarafları aslında. Böyle olunca da bu özel gibi görünen, tek tek her birimize özgüymüş gibi sunulan sorunu özel sorunumuz olmaktan çıkarıp, ezilen bir grubun ortak sorunu olarak ortaya koymamız gerek.

Erkeklerle kadınlar arasındaki güç ilişkisini her birimiz kendi özel durumumuz gibi yaşayıp, bunu mahremiyet alanına hapsettiğimiz sürece, suçluluk ve başarısızlık duygularıyla kıvranmaktan kurtulamayız. Tek tek her birimizi aşan bu ilişki ait olduğu yere yani toplumsal bir ilişki konumuna yerleştirildiğinde ise, bunun aşılması için toplumun bir bölümünün ortak mücadelesinden söz ediyoruz demektir. Bir tarafta egemenlerin, diğer tarafta da ezilenlerin olduğu bir mücadele de politik bir mücadeledir. Her bir kadının kendi kocasından dayak yeme tehlikesinin tümüyle ortadan kalkması, komşusunun da kocasından dayak yemediği gün gerçekleşecek. Başka bir deyişle, toplumsal bir güç ilişkisine dayanan dayağın ortadan kalkması, o güç ilişkisinin politik olarak sorgulanmasıyla olanaklı olacak.

Yaşadıkları dayak olaylarına tanıklık eden kadınların ağzından dayağın yalnızca toplumun eğitimsiz kesimlerinde görülmediğini, yalnızca «psikopat» ya da «sarhoş» erkeklerin dayak atmadığını dinledik. Evet, dayak toplumun bütün kesimlerinde yaşanan bir sorun ve son derece aydın, sağlıklı, «ayık» erkekler de «kadınlarını» dövme hakkını kendilerinde buluyorlar. Dayak bu denli yaygın olmasına rağmen böyle bir sorun yokmuş gibi davranılmasının, bu konuda hiçbir önlem alınmamasının ve hatta sorunu gündeme getirmek isteyenlerle alay edilmesinin nedenleri ise, dayağın «mahrem» bir alana ait sayılması ve meşruluğu. Öyle ki, dayak meşru görüldüğü için gizleniyor, gizlendikçe meşrulaşıyor ve sonuçta giderek yaygınlaşıyor. Dayak toplumsal bir sorun olarak gündeme getirilmedikçe, gizlendikçe ve dayak atmanın suç olduğu kabul edilmedikçe, yani biz kadınlar dayak yediğimizi yüksek sesle söyleyip mücadele etmedikçe bu böyle sürüp gidecek.

PİRAYE'NİN ÖYKÜSÜ

«Saygıdeğer arkadaşlar,

1956 doğumluyum. 32 yaşındayım. Kocamla konuşarak evlendim. Evliliği bir kurtuluş olarak gördüm. Ağabeyim ve babam dayak atardı. Çocukluğumdan itibaren hep dayak yiyenler ve dayak atanlar içinde yaşadım. Aklım erer ermez hep kadınların erkekler tarafından dövüldüğünü yaşadım. Babam annemi her an döverdi, hatta abim de annemi döverdi. Abim ablamı da çok sık döverdi. Bu dayak yemelere hep şahit olurken bende erkeklerden korkma başladı. Abim ve babam sinirlenip bağırdığı zaman ta ki 14-15 yaşıma kadar korkudan altıma işerdim. Küçük yaşta erkeklerden nefret etme gelişti.

Babam ve abim dayak atmak için herhangi bir şeyi bahane ederlerdi. Yemeğin güzel olmayışından tutun da kızların herhangi bir dedikoduya maruz kalmalarına kadar.

Bir örnek : Ablamın bir erkekte gönlünün olduğu

söylenmişti köyde. Halbuki o bir yakıştırma idi. Ablamın öyle bir şeyi yoktu. Hatta o erkekten nefret ederdi. Abim ablama sormadan gidip o erkekten hesap sormaya kalkmış. Köyde tam harman zamanı idi. O adam harmanda abimi görünce samanlığa saklanıyor çünkü o da dedikoduları duymuş. Abimin çok asabi olduğunu bütün köy bilirdi. Abim harmanda asabi bir şekilde karşısındakine küfürler ediyor. O saklandığı yerden dinliyor. Abim bakıyor ki adam çıkmıyor dönüp giderken adam samanlıktan çıkıyor, arkasından yetişip abimi bıçaklıyor. Köyde taşıt da yoktu, çok ağır yaralıydı abim, kırmızı bir bez gerdiler trenin geçeceği yere. Kırmızı bez yaralı var anlamını taşır. Tren durdu ve abim Erzurum'a hastaneye kaldırıldı. Bizim köyle Erzurum'un arası trenle 3 saat. Neyse Abim hastaneye gitti. Ablam birinci fasıl dayağını annemden yedi. Babam o sırada İstanbul'da idi. İkinci fasıl dayağını iki dayımdan yedi. Küçük ablam ve ben de dayak yedik çünkü büyüyünce biz de aynı şeyi yaparız diye. Bu olayda ablamın hiçbir suçu yoktu. Evde 13 yaşıma kadar hep itilip kakılıyorduk, dayak yiyorduk. 13 yaşımda idim. Adana'ya taşındık. Babam hep İstanbul'da çalıştığı için bizi okutmak için Adana'ya taşındı. Adana'ya gelince benim öğretmenlerim arkamdan beni okutsun diye babama ısrar için Adana'ya geldiler, konuştular. Ben de çok çalışkan bir talebe idim. Babam kabul etti ve öğretmenlerim gittiler. Babam beni 'Öğretmen sana âşıktı onun için peşinden buraya geldi' diye bir güzel dövdü. Diğer köylüler 'kız çocuğu okuyup da ne olacak, yarın bir gün evlenir gider' diye babamın aklını çeldiler. Ben de bütün ümitlerimi yitirmiştim artık. Babamın kararı kesindi, beni okutmayacaktı. Babamla bu olay üzerine 3 yıl hiç konuşmadım. Pamuk fabrikasında işe başlamıştım ve babam bize şunu söylüyordu: 'Bir tane er-

kekle konuştuğunuzu duyarsam sizi dilim dilim doğrarım. Sakın beni köylülerime karşı rezil etmeyin. Sizden erkek gibi kızlar olmanızı bekliyorum.'

Yine ablamın üzerine bir dedikodu olmuştu, bir erkekle konuşuyor diye. Babam ikimizi de korkunç bir şekilde dövdü. Saçlarımızı ellerine sarıp ikimizi beraber duvarlara kafamızı vuruyor ve sesi çıkabildiği kadar da küfredip bağırıyordu. Bu olayı komşular seyrediyor, 'ne sinirli adam' diyor ve bizi elinden almıyorlardı.

Babamın bakkal dükkânı vardı. Eve çok yakındı. Her öğlen ona yemek götürüyorduk. Bir gün annemin yaptığı yemeği beğenmedi bakkalda yemeği suratıma fırlattı. Ben kaçarak eve gelirken arkamdan yetişti, beni dövdü ve anneme de küfürler ederek evden ayrıldı. O zaman 15 yaşındaydım.

Bir gün de cam silerken camı kırdım ve annemden tam 9 saat dayak yedim.

Biz ablamla pamuk fabrikasında çalışıyorduk ve bayram yaklaşıyordu. Kendimize elbiselik aldık ve terziye gittik. Babam bize sakın dar etek diktirmeyin demişti, biz de dar diktirdik. Terziden 4 gün sonra aldık, giyinip komşumuz genç bir gelin vardı, ona göstermeye gittik, beğenecek mi diye. Tam o ara babam eve geldi. Ben babamın geldiğini görünce gelinin evine girdim ve sedirin altına saklandım. Babam ablamı yakalamıştı. Dar elbise ile öyle dövüyordu ki ablamın kafasını betonlara vuruyordu. Ben korkumdan tirtir titriyordum. Babam benim için 'o sürtük nerede' diye feryat ediyordu. Bakkala gidince ben sedirin altından çıktım. Akşama sıra benimdi, dayağı yiyecektim ama korkumdan akşam dayımlara gittim ve dayaktan kurtuldum.

Ablam nişanlanmıştı konuştuğu çocukla ama da-

yak yiyerek çünkü bizim ailede konuşmak suçtu. Nişanlısının maddi durumu iyi değildi. 2 yıl nişanlı kaldılar, aynı fabrikada çalışıyorlardı. Ben de aynı yerde çalışıyordum. Ben hastalandım, işe gidemedim. Gitmediğimin üçüncü günü nişanlısı ablamı kaçırdı. Annem, ben küçük kardeşim ablamın gelmediğini görünce çok üzüldük ve ağlamaya başladık. Babam da uyandı. Bize 'ağlamayın, o sürtük gitti bari çalışıp kazandığı parayı götürmese' dedi. Ben bu sefer babama ağzıma gelen herşeyi söyledim. 'Sana evlat değil para lazımmış. Sen iyi ki para için bizi satmadın' vs.. vs. Babam kalkıp annemle beni gece ikide bir posta dövdü. Sonra sabaha kadar bağırıp çağırmalar devam etti.

Annemle benim esas korkumuz abimdi şimdi. Ona nasıl cevap verecektik. Ben bu ailede gerçeğe yakın düşünen ve isyankâr tek kişiydim. Neyse öğlende abim geldi. Biz annemle birlikte ablamın bileziklerini arıyorduk kaybolmasın diye çünkü o da ayrıca hesap verilmesi gereken bir olaydı. Abim kapıdan girer girmez 'ne yaptınız o kızı' dedi. Annem de 'ne yapalım oğlum, gitti' dedi. Ben korkumdan kaçıp kurtulmak istiyordum ama abim beni yakaladı, annemle ikimize 'onu siz kaçırttınız' deyip bizi bir saate yakın dövdü. Artık yerimden kalkacak halim yoktu, sonunda komşular bizi elinden aldı. Bir yere yatırdılar beni ama kalkacak halim yok. Her tarafımı ayakkabıları ile ezmişti. Babam duymuş benim o halde oluşumu, karakola gitmiş abimi şikayet etmiş. Polisler eve geldiler. Anneme, 'ben şikayetçiyim diyecem' diyorum, 'görsün bakalım dayak atmak kolay mıymış', ama bütün komşular, akrabalar eve toplandılar beni ikna etmek için. Herkes birşey söylüyor. Ben diretiyorum. Sonunda teslim aldılar beni, polis gelince şikayetimden vazgeçtim ve tam beş gün yerimden kıpırdamadan yattım, her tarafım çürümüştü.

Naylon iplikle örülmüş bir tülbentle bağlayıp öyle dövmüştü annemle beni.

Abim de babam da sinirleri bozuk olunca dayak atarlardı. Ne zaman dayak atacaklarını hissediyordum, haleti ruhiyelerinden. Kaçıp saklanınca dayak yemekten kurtulurduk. Vurur ve küfrederlerdi. Onlardan korkardık ve kin duyardık. Başkalarının önünde de dayak yiyorduk. Babam annemi, abim de yengemi dövdükten sonra sevişmek isterlerdi. Onlar da nefret ederek zorunlu birleşirlerdi. Dayak atarken hep «hakettiniz, kabahatlisiniz» diye kendilerini haklı çıkarırlardı. İlk kez 7-8 yaşında iken dayak yedim. Her dayaktan sonra karamsarlık bastırırdı. İntihar etmek, kurtulmak duygusu...

Kadınların dövülmesi toplum tarafından benimsenmiştir ve kadına bakış açısı çok geridir. Hiçbir zaman dayağın haklı olduğunu düşünemiyorum. Kadınlara da «karşılık vermek gerekir» diye bir bakış açısı verilseydi onlara dayak atmak güçleşirdi. Çünkü o da kendini savunurdu. Hep 'erkektir, döver' diye öğretiliyor. Şu anda dayak yemem ben. Eğer dayak atmak isteyen bir erkek olursa karşılık veririm. Dayak değil konuşularak meselelerin çözülmesini savunuyorum. Çocuğuma da onu öğretiyorum. Ben çocuğumu dövmüyorum. Kızım yok ama olsaydı kesinlikle dayak yemesine izin vermezdim ve kendini savunmanın yollarını öğretirdim. Bir oğlum var ama hiçbir zaman dayak atmasını istemem. Dayak atarsa tedbir olarak karısı ile bir olurum. Daha şimdiden 9 yaşında olmasına rağmen öğretmenine 'çocuklar dövülmez. Bizi konuşarak ikna edin' diyor. Sanırım böyle yetişirse evlenince konuşarak meselelerini çözecek. Yaşar isem o döneme kadar, bu konuda karısını dövmemesi için elimden geleni yaparım. Dayak yemenin ruhsal durumum üzerinde etkisi oldu. Sinir krizi geçirdim beş altı kez. Doktora gittim.

Kadın erkek ilişkisinde olabilecek en kötü şeyin dayak olduğunu düşünüyorum. Bence çok sayıda kadın dayak yiyor. Dava açmış olan ve benim bildiğim bir kadın vardı. Mahkeme zorunlu birleştirdi çünkü kadını küçümsüyorlardı.

Dayağa karşı bir kampanya açıldığını biliyorum. Kocamla beraber dayağa karşı yürüyüşe katıldım. Kocamın tepkisi yoktu, bizi desteklemek için geldi.

Başka kadınlarla dayanışma içinde olmak isterim ve dayaksız evliliğin mümkün olduğuna inanıyorum.»

BÖLÜM II

DAYAĞIN MEŞRU ORTAMI : AİLE

Kadınlar yalnızca kocalarından değil, ailedeki diğer erkeklerden de dayak yiyor. Piraye'nin mektubu kadınların yaşamına sahip çıkanların sadece kocaları olmadığını gösteriyor. Doğdukları andan itibaren dayakla tanışıyor kadınlar. Baba, ağabey, sonra sevgili, nişanlı, derken koca, hatta bazen oğul... Medeni statüleri farklı ama cinsleri aynı olan tüm bu erkekler dövebiliyor kadını.

Örneğin Nadire kocasının bir akrabasının kendisini namus bekçiliğine ataması yüzünden dayak yemiş.

«İlk kocamdan dayak yemem şöyle oldu. Bir akrabasından mektup almıştı, kendisi okumuş, bana da verdi, okudum. Benim aleyhime sözler vardı. Ben sinirlendim, biraz söylendim. Bana kızmaya başladığını farkettim. Mektubun bir yerindeki yazıyı göstererek okumamı istedi. Ben de okumayacağımı söyledim. Birkaç defa okumam için emir şeklinde ısrar etti ve ben okumamakta direnince üzerime yürüdü. Evde kiler gibi kullandığımız bir

oda vardı. Ben oraya kaçtım. Peşimden geldi, orada kıyasıya dövdü, yüzüm gözüm morardı. Bir hafta sokağa çıkamadım.»

Filiz nişanlısından yediği dayağın onu başta çok sarsmamasının nedenini baba dayağına bağlıyor :

«İlk dayak yediğimde çok üzüldüm ama fazla da sarsılmadım ve önemsemedim. Belki de olayı kanıksamamın nedeni babamın annemi ve beni dövmesiydi. Yani dayak benim için yabancı değildi.»

Kadının baba evinde yediği tüm dayaklar onu kadınlığa ve bir anlamda da esas mesleği ve «hayatın anlamı» olan evliliğe hazırlamaktadır. Mutlu yaşayacağı bir evliliğin düşüyle, çoğu kez de baba evinde maruz kaldığı baskıdan kurtulmak amacıyla «dünya evi»ne giren birçok kadın, bu evde de şiddetle, saldırganlıkla karşılaşıyor. Üstelik dayaklar çoğu kez evliliğe adım atar atmaz başlıyor.

Nurten 30 yaşında. Hemşirelik okulu mezunu. Evlenir evlenmez dayak yemeye başlamış ve o zamana kadar hep sevdiğini söyleyen kocasının ona «büyük aşk» diye takdim ettiği şeyin dayak biçimini almasına çok şaşırmış.

Şenay 26 yaşında. Küçük bir kentte yetişmiş. 11 yıllık evli. 3 çocuğu var. İlk dayağını 15 günlük evliyken adet kanaması nedeniyle cinsel ilişki istemeyince yemiş.

Fikriye 29 yaşında. 16 yaşında evlenmiş. Kendisi de kocası da Malatyalı. Başka birisi ile nişanlı iken kocası tarafından kına gecesi kaçırılmış. Fikriye'nin ilk dayağı kaçırıldığı gece müstakbel kocasının kendisine tecavüz etmesiyle birlikte olmuş.

«İsteyenim çoktu ama teyzemin oğluna vermek istediler. Nişan yaptık. Kına gecesi beni kaçırdı bu adam. Tanımıyordum. Fatih'te bir arkadaşının evine götürdü. TV

seyrettim. Yat dedi yatmadım. Konuşmuyordum hiç. Üstümdekileri parçaladı. Çok bağırdım. Kıztaşı'nda bir bodrumdaydı ev. Kimse duymadı. Belki de duydu. Bilmiyorum. Hatırlamıyorum gerisini. Bacaklarımdan kan gitti. Uyumuş kalmışım. O ara hep kapıyı üzerime kilitledi.»

Aile İçi Dayak : Ömür Boyu İşkence

Şimdi dayağın somutta, fiziksel olarak nasıl yaşandığına ilişkin örneklerimize bakmak istiyoruz. Amacımız, soruna uzaktan bakarak «aman, canım onlar da birşeyler yapsın, dayak yemesinler» ya da «dayakla ölünmez» diyenlere işin o kadar kolay olmadığını ve dayağın mutlaka birlikte ve toplumsal olarak karşı çıkılması gereken bir İŞKENCE biçimi olduğunu göstermek. Toplumumuz şiddeti o kadar kanıksamış bir kamuoyu ki, belki onu sarsmak için ancak böyle korku filmi sahneleri başarı kazanabilir.

Fatma'nın tanıklığından bir bölüm :

«O sabah kocam benimle yatmak istedi. Oysa ön dişim çekilmiş ve yenisi yapılana kadar dişsiz kalmıştım. Bu yüzden kendimi çok çirkin hissediyor, değil yatmak, konuşmak dahi istemiyordum. Bu sebepten ona hayır dedim. Ve sebebini de söyledim ama dinlemedi. Aramızda bir çekişme başladı. İlkin şaka gibi giderek ciddileşen bir şaka. O zamana kadar yatak vaziyetlerini daima kibar tutardı, belki de sonunda hep evet dediğimden bilemiyorum. Kısacası o gün ilk defa beni hırpalamaya başladı. Geceliğimi de yırtınca işin iyice ciddi olduğunu anladım. Ağlamaya başladım. Şimdi geriye bakınca hem acıklı hem de komik geliyor olay. Koskoca, tahsilli, seviyeli (veya öyle olması icap eden) bir adam 44 yaşlarında, pek de güzel olmayan ve de tombul ve de dişsiz bir kadına teca-

vüze kalkışıyor. Neticede beni bıraktı. Sanırım daha sonraki olayda bunun katkısı var. Yani yatamamanın.

Gerilim içinde (zaten çoğu kez gerilim içinde geçerdi) kahvaltımızı yaptık ve o dışarı çıkmak için hazırlıklarına başladı. Bir tatil günü idi, sanırım cumartesi. Ben de dışarı çıkacaktım. O benimkine, ben de onunkine karışmaya başladık. Tabii bunlar bardağı taşıran damlalar. Birden üstüme hücum edip beni, çok sinirlendiğim bir şekilde, başparmağı ile itmeye başladı; hem ağzından tükürükler fışkırtarak azarlıyor, hem de işaret parmağı ile omzumu çürütürcesine itiyordu. Tip olarak çabuk öfkelenen bir kadınım. Her ne kadar kocam 20 sene öfkelenmenin erkeklere has bir olay olduğunu kafama sokmaya çalıştıysa da ben öğrenemedim. Kısacası öfkelendim ve elini ittim. Oysa bu olay ilk değildi, yapmamalıydım, ama dedim ya, bir başka insanın karşısında yok yere aciz duruma düşmek beni öfkelendirdi. Haksızlıktı bu. Ondan sonra olayların tam sırasını söyleyemeyeceğim. Sadece gözlüğümün yüzüme gelen bir tokatla fırlayıp kırıldığını, bağırışmaları, çocuklarımın (kızım 14, oğlum 17 yaşında) kendilerini bana siper edip babalarına hâkim olmaya çalıştıklarını hatırlıyorum. Sonra kapıya birileri geldi, bir lojmanda oturuyorduk, kocam onları kovalarken ben «yardım edin» diye yalvarıyordum. Hiçbir kavgamız böyle ev dışına taşmamıştı.

Hâlâ anlayamadığım veya anlamak istemediğim şu: Neden biz üçümüz bir olup onu dövmedik? Belki babaların dövülmeyeceği tabusu içime işlemişti. Ama neden? Anne dövülüyor ya. Bilemiyorum neticede hepimiz dayak yedik, yalnız sonra kendisi oğlumun ona vurduğunu söyledi ben görmedim. Bir ara kendime gelmeye ve artık kendim için değil oğlum için korkmaya başladım, kızımı içeri gönderdi. Beni ve oğlumu mutfağa soktu. Hepimiz

daha sakin gibi idik. İşte o zaman oğlumun babasını öldürebileceğinden korkmaya başladım. İçimden öldürse iyi de, hapis yatmasına katlanamam, suçu üstüme almalıyım diye düşünüyordum. Ama bir ses, onu konuştururlar, hapse girer diyordu, vicdan azabı da cabası. Ne olursa olsun bir ölüm olmadan kurtulmalıydık. Artık alttan alıyordum, oğluma da susmasını işaret ediyordum.

Beni köşeye itmiş yüzümü tokatlıyor ve oğluma «Bak anneni dövüyorum, hadi bir şey yapsana» diyordu. Çok kötü bir andı, devamlı «sen sus Mehmet, bırak vursun» diyordum. Zaten adamın bizi duyduğunu sanmıyorum. Sadece oğlumun yüzünü görüyordum, öyle çaresiz ve bitkindi ki. Sonra herşey bitti ve biz eşyalarımızı toplayıp evden çıkıp gittik.»

Çakırgül :

«Eşim vururken küfür eder. Eşim beni bir genel kadın gibi gördüğü için yiyorum ben bu dayağı. Beni dayak noktasına getiren, çileden çıkaran onun küfürleri oluyor zaten. Sinirlenip karşı çıkıyorum, geliyor dayak.

Bir defasında dayak sonrasında idrarımı tutamayacak kadar hastalandım. Baygınlık olayları oluşuyordu. Herhalde vücudun ilk tepkileriydi bunlar. Sonuçlarını hatırlamıyorum. Ağzımdan köpük geliyor, yatıp boylu boyunca kalıyormuşum. Çocuklar ve kendisi sonra anlatıyorlar. Son zamanlarda herhalde vücudum alıştı, bazen uyuyup kalıp olaydan kaçmak ya da terk edip gitmek ya da tamamen yok olmak istiyorum. Zaman zaman intiharı düşündüm, şimdi bunu düşündüğüm için çok üzgünüm. Niçin ben öleyim, hayvanlığı yapan hak ediyor bunu, ben değil.»

Bazen bu işkence bir karabasana dönüşüyor :

Bir arkadaşımızın İsveç'te karşılaştığı bir olay : «Tercüman olarak bir gece hastaneye çağrıldım. Kız ağır ya-

ralıydı. Kocası vajinasına bir şarap şişesi sokmuş ve kızı tekmelemiş. Şişe kırılmış, kızın bacak araları cam kırığı kesikleri ve kan içindeydi. Vajina duvarında da kesik vardı. Kavganın nasıl çıktığını öğrenemedim. Hemen ameliyata aldılar kızı, 3 saat sürdü. Çok kan kaybetmişti, komaya girdi.»

'Kadınlara uygulanan şiddet bazen kadınların ve karınlarındaki çocukların yaşamını tehlikeye atacak, öldürecek boyutlara varıyor. Yukarıdaki olayı aktaran arkadaşımız bu defa İstanbul'da karşılaştığı bir örneği anlatıyor:

«Zeytinburnu'nda oturan bir kızdı. Bir gecekondu. Girişte bir avlu, mutfak ve buna bitişik dar dikdörtgen bir odadan ibaretti evi. Odada geniş —iki kişilik— bir somya ve pencerenin önünde bir tahta kerevet vardı. Dolaşılacak, ayakta duracak yer belki bir, birbuçuk metrekare kadardı. Kız 23-24 yaşlarındaydı. Biri bebek, üç küçük çocuğu vardı. Kocası seyyar meyve satıcısıymış. 50 yaşlarındaymış. Kız bize kapıyı topallayarak açtı. Baston gibi kullandığı bir değneğe dayanıyordu. Odaya girdik, neden topalladığını sorduk. Bebeğe hamileliğinin son ayında kocası eve içkili gelmiş bir gece. Kadın somyada diğer iki çocuğuyla uyuyormuş. Çocukları kerevete yatırmasını istemiş adam, somyada karısıyla birlikte yatmak için. Kavga bundan çıkmış. Adam çocukları kerevete savurmuş. Kız, çocukların atılmasını engellemek isteyince dayak başlamış. Adam kızı koltuk altlarından tutup odada döndürmeye başlamış. Kızın bacakları somya ve duvarlara çarpmış. Bir bacağı diz altından kırılmış, diğeri kalçasından çıkmış. Adam sonra kızı yere atıp çıkmış gitmiş. Kızın doğum sancıları başlamış. Bağırarak komşulardan yardım istemiş. Bacaklarına herhangi bir müdahale yapılamadan komşuların yardımıyla bebeği doğurmuş. Hastaneye ertesi gün kaldırılabilmiş. Biz onu gördüğümüzde

kırık bacak düzelmişti. Kalça çıkığının düzelmesi ise mümkün olmamış. Hayat boyu topal kalacak.»

Fikriye'nin gebeliği sırasında yediği dayağın öyküsü ise şöyle :

«Hamileyken kendi ailesine götürdü bir kere Sefaköy'e. Ağabeyi içkiciydi. Annesi ile tartıştı Ali. Ben hiç görmemiştim böyle şeyler. Benim ailemde olmazdı. 6 aylık hamile idim. Beni de omuzlarımdan tuttu, duvara vurdu. Belime bir şey olduğunu hissettim, eğilemiyordum. Doğumdan sonra da belimde bir sakatlık kaldı.»

Mine'nin estetik cerrahı olan kocası ise karısını hastanede bir hemşirenin önünde dövmüş. Kocasının başkalarının önünde hakaret etmesine dayanamayan Mine «Sen benimle böyle konuşamazsın» deyince korkunç bir dayak yemiş ve sağ kulak zarı patlamış. Sağ kulakta %20, sol kulakta %8 işitme kaybı meydana gelmiş. Bütün vücudu şişmiş ve 15 gün rapor verilmiş kendisine.

Aliye Sıvaslı. Onüç yaşında iken nikâhlanmış. Yaşı çok küçük olduğundan imam nikâhı yapılmış. Anne ve babasının evine yüz metre mesafede oturuyor. Evlendiğinden beri dört yıldır dayak yiyor. Dayaklar nedeniyle üç kez çocuk düşürmüş. Kaçıp annesine sığınmak istediğinde annesi eve almamış. Kocası Aliye'nin başında çekiçle ceviz kırmış. Yediği dayaklardan görme bozukluğu olmuş, eğildikten sonra ayağa kalkarken başının belirli bir bölümünde şiddetli ağrılar, kulaklarında işitme kaybı kalmış ve burnu kırılmış. Dördüncü gebeliğinde gene yediği ağır bir dayak sonucu çocuğu düşürmeden Şişli Etfal hastanesine kaldırılmış ve çocuğu doğurmuş. Hastaneden eve geldiğinde dayak yediği için yine annesine gitmiş, yine reddedilmiş ve eve dönüp 90 tane uyku hapı içerek intihara teşebbüs etmiş. Hastaneye kaldırıp midesini yıkat-

mışlar. Annesi bu olaydan sonra kızını kabul etmiş ama bebeği istememiş. Onbeş gün süren kaçıp kovalamacalardan sonra savcılığın ve yerel emniyet amirinin çabalarıyla kocasıyla «barıştırılmışlar».

Ne zaman sona eriyor bu işkence seansları?

Adam herhalde yeterince dövdüğüne inandığında dayak faslı bitiyor. Ve olay garip bir şekilde erkekleri çok «tahrik» ediyor olacak ki, örneklerin büyük çoğunluğunda, hemen hemen tamamında erkeğin sevişme talebi izliyor dayağı ve çoğunlukla da kadınlar gönülsüz olarak katlanıyorlar.

Nadire :

«Dayaktan sonra sevişmek isterdi. Ben kesinlikle kabul etmedim. Hem barışmak hem de dayaktan sonra sadistçe duyduğu zevkten olabilir bu istek.»

Fatma «Nasıl barışırdınız» sorusunu şöyle yanıtladı :

«Seksle. Çünkü yatmak isterdi, birikmiş olaylar olurdu. Çocuk için şunu söyleyeceğim, ev için bunu söyleyeceğim. Konuşmak gereken şeyler vardı. Hiç konuşmadığımız on gün oldu. Küsmeler büyük kırgınlık yaratıyor. Sonunda birbirimize hınçlıydık.

Onunla ısrarlı yalvarmalarıyla barışırdık.»

Selma da bu tahrikin kurbanlarından :

«Kocam dayaktan sonra sevişmek ister bazen. Bu sevişmenin benim için hiçbir anlamı yok tabii. Bir an önce bitmesini istemekten başka.»

BÖLÜM III

DAYAĞIN GEREKÇELERİ

Peki bu kadar şiddeti nasıl açıklayabiliriz? Nasıl oluyor da erkekler kadınları dövebiliyorlar? Bu gücü nereden alıyorlar? Bu sorunun yanıtını araştırmadan önce, tanıklık yapan kadınlardan dayağın çeşitli «gerekçeleri»ni öğrenelim.

Döven ve bazen de dövülenlerin ileri sürdükleri gerekçelere bakılacak olursa, dayak nedenleri kadının görevini yapmaması, boyunu aşması, «şirretliği», itaatsizliği, adamın kıskanlığı, içki içmesi, ırz-namus meseleleri, adamın iş yaşamında başarısız olması, sorunları, sinirliliği, aşağılık duygusu, erkeğin ailesi ile kadının uyuşmazlıkları vb diye sıralanıyor.

Görevlere ilişkin diye özetlediğimiz gerekçelerin ardında şu yaygın kabul yatıyor: Kadının aile içinde çeşitli görevleri vardır.

Evin işlerini yapmak, çocuk doğurmak ve bakmak, erkeğin kimliğine uygun davranmak, adam her istediğin-

de sevişmek, erkeğin ailesiyle iyi geçinmek gibi. Bunlardan biri eksik kaldığında dayak atmak için erkeğe bahane çıkmış oluyor.

Şenay ilk dayağını kaynanasının «iş yapmıyor» yakınması ile yemiş. Eşi annesine düşkün olup, «yüz kadından vazgeçerim, annem bir tane» diyormuş.

Ahmet Bey karısını dövme nedenlerini şöyle ifade ediyor :

«Dışardan herhangi bir sıkıntıyla karşılaşıp eve gelmişim. Beni makul karşılamamışsa dayak yemiştir. Yahu diyorum, ben dışardan geldim, belki sinirlenmişim, belki bunalımdayım, belki bir şeyle karşılaşmışım, bir sıkıntım var. Sen beni makul karşılamalısın diyorum.» (Burada karısının 'Sabredemem ki' diye araya girmesi üzerine Ahmet Bey 'Sabredemezsen yersin dayağı' dedi).

Bir arkadaşımızın İsveç'te görüştüğü Menekşe ise ikinci çocuğunun geri zekâlı olarak doğumundan sorumlu tutulduğu için sürekli olarak dayak yemiş.

Erkeğe cevap vermek, itaatsizlik, dikbaşlılık, şirretlik gerekçeleri ise bariz biçimde erkeğin egemen, kadının bağımlı olduğu bir ilişki anlayışından hareketle öne sürülüyor. Kadının isteklerine, küçük zevklerine tahammül edemiyor erkekler. Kadının bir kişiliği olması onları rahatsız ediyor. Derya'nın çok güzel ifade ettiği gibi, «Kocam hem üniversite mezunu, okumuş, terbiyeli filan kadın arıyordu, hem de bu aynı kadının düşünmemesini, o ne derse onu yapmasını istiyordu.»

Nadire'nin kabahati sigara içmek olmuş :

«İtaat etmemi, sigara içmememi istedi ve bana 'benim yapılmasını istemediğim şeyleri yapma, ben kocanım, ne dersem onu yap' dedi. Ben yılların verdiği alışkanlık ve yapılan baskılardan ötürü ondan gizli içmekte

devam ettim. Gizli içerken yakaladığı zaman dövüyordu. Her iki kocam da onların sözüne, arzularına itaat etmediğimde dövüyorlardı.

Erkek, kimliği, konumu ve gücü sarsıldığı zaman kadını döverek kendisiyle uyum içinde olmamasının cezasını veriyor. Bahar şöyle diyor :

«... dikbaşlı olduğum için yani onun benden duygu, düşünce, davranış beklentilerine karşı çıktığımda dayak yiyordum.»

Kıskançlık, ırz ve namus gerekçeleri ise neredeyse en meşru, hatta hoşgörü ile kabul edilen gerekçeler

Kadın bedeninin sahipliği ve kullanımı, ırz ve namus kavramları çerçevesinde erkeklere bırakılmış. Bu korumacılık görevi de kıskançlığın özürü oluyor. Yani kadına sahip çıkmanın yolu, daha baştan onu sindirmekten geçiyor. Yukarıda verilen ve evlilik başlar başlamaz dayağın başladığına ilişkin tanıklıklar da bunun göstergesi.

Nuran 30 yaşında, enstitü mezunu. 14 yıllık evli; 16 yaşında iken bir iki kez buluştuğu bir gençle, onu sevdiği ve kendini mecbur hissettiği için kaçarak evlenmiş. Daha sonra amcasının yanında okulu bitirmiş. Evliliğin ilk yılı içinde dayak başlamış. Ayda bir iki defa olmak üzere devam ediyormuş. Dayak nedeni başlangıçta sadece kıskançlık imiş ama daha sonra buna kadının cinsel isteksizliğinden ve adamın artan içki düşkünlüğünden kaynaklanan dayaklar eklenmiş.

Neşe 34 yaşında. Orta eğitimli. Eşi öğretmenmiş ve 1402 sayılı yasa ile işten atılmış. Dayak evliliğin ilk yılında başlamış ve genellikle kıskançlık ya da parasızlığa bağlı nedenlerle çıkıyormuş.

Selma 44 yaşında. 20 yıllık evli. İki oğlu var. İlk dayağını kıskançlık yüzünden yemiş :

«Gereksiz kıskançlıklar yüzünden döver. Mesela sokakta yürürken bir erkeğin bana baktığını farkederse eve geldiğimizde mutlaka kavga çıkarır, benim de ona baktığımı ileri sürer ve beni döver. İlk yediğim dayak kıskançlık yüzündendi. Evlenmeden önce ikimizi de tanıyan, aynı ilçede görev yaptığımız bir sağlık memuru arkadaşın bana âşık olduğunu ve benim de ondan hoşlandığımı farkettiğini öne sürüp kavga çıkardı, beni dövdü. Sırf böyle şeyler de değil ama. Farklı şehirlerde doğup büyüdüğümüz için yemek kültürlerimiz de farklıdır. «Bu yemeği annem böyle yapmazdı» diyerek tencereyi fırlatır ve bana vurur. Bir dayak nedeni de benim ailemle ilişkilerimdir. Ailemi sevmez ve onlarla görüşmemden rahatsızlık duyar. Çoğu zaman gizlice giderim, bunu hissedince veya öğrenince dayak atar. İlk dayaktan sonra, önce acı bir hayal kırıklığı yaşadım, benimle evlenmeyi çok istemişti ve ilk dayak evlendiğimizden birkaç ay sonra oldu. Evlilikler hep böyle mi diye düşünmeye başladım.»

Nurcan da kıskançlıktan çok çekmiş :

«Kıskançlık olayı da büyük bir sorundu. Bir köpek gibi neredeyse boynuma tasma takacaklardı. Hepsi evden gider kapı üzerime kilitlenirdi. Yalnız ve kilit altında bırakılırdım.»

Dayak çok çeşitli işlere yarıyor. Evliliğin erkeğin istediği kayıt ve şartlarda devamını sağlamaya hizmet ettiği gibi, bazen erkeğin kadını başından atmak, ondan kurtulmak için ya da evlilik dışı ilişki varsa kadını sindirmek için kullandığı bir çare de oluyor.

Lamia 36 yaşında. Sıvas doğumlu, bir akraba evliliği yapmış. İki haftada bir ve kendi deyimiyle «kıskançlık

gibi sudan nedenlerle» dayak yemiş. Ancak kıskançlık nedeniyle karısını döven adamın geride yatan başka niyetleri varmış: «Beni hep boşanmaya zorlardı dayakta. Bir dostu vardı. Bir kere böyle bir kadın olduğuna dair delil yakalayınca ben de ona vurdum. O zaman daha çok dövdü beni.»

Adamın sorunlarına ilişkin gerekçeler fedakâr, anlayışlı, uysal, kocasını destekleyen ve onun için saçını süpürge eden kadın imgesi üstünde yükseliyor.

Kadının evde yaptıkları iş sayılmadığı için, erkek bütün işi (dışarıda) kendisi yapıyor sayıyor. Dış dünyada hayat mücadelesi içinde yaşadığı çeşitli baskıların acısını da karısından çıkarmayı bir hak biliyor.

Daha önce de tanıklığından söz ettiğimiz Ahmet Bey bu tavrın mükemmel bir örneğini sergiliyor. Sıkıntılı olduğu, dışarıdan yorgun argın geldiği zaman karısı ona anlayış göstermek durumundadır. Anlayış ile kastedilen de erkeğin dediklerine karşı çıkmamak, söylediklerine 'he' demektir. Kadının gün boyu sekiz çocuğuyla, yorulmuş hatta bunalmış olabileceği Ahmet Beyin sorunu değildir. Dolayısıyla basar dayağı...

Fikriye'nin boşanmayla sonuçlanan evliliğinden en büyük sorunu kocasının işsiz olması, kalacak ev bulunamaması, sinirli bir insan olan eşin girdiği işlerde en fazla on beş gün sonra kavga çıkarıp ayrılması. Fikriye ile kocası ana babalarının yanında oturmak zorunda kalıyorlarmış:

«Dayak yiyordum. İşsizlikten. Para yok. Yiyecek yok. Hap alıyordu pembe pembe. Para isterdim pazara gitmek için. Neden para yok derdim. Çalışıyorum, alıcam diyordu. Yarını bekle diyordu. İki çocuğum var. Karşılıklı bağırıyorduk. Vurmaya başlıyordu.»

Şenay 26 yaşında, küçük bir kentte yetişmiş. Kocası sinirli bir insan olarak bilinirmiş. Çocukken babasının kan davası nedeniyle yanıbaşında vuruluşuna seyirci olduğu için sinirli olduğunu söylüyormuş. Öyle anlaşılıyor ki, babanın ölüm acısı da Şenay'dan çıkarılmış.

Güler 37 yaşında, ilkokul mezunu, 16 yaşında kaçırılmış, kocası çiftçi. Kocası da başka bir köylünün yanında evlatlık olarak yetişmiş. Güler'in sorunu da parasızlık:

«Kocam beni para meselesi yüzünden döver. Para hep onda durur. Bir tek pazar günü verir. Hastaneye gelebilmek için bile komşudan para almak zorunda kaldım. Karı kocayız, bir hesap anlatmaz. Ne borç alacak bilmem. Bir şey, bir çamaşır almak için bile para almak zor. Sadece yemek paramızı veriyor.»

Erkekle kadın arasındaki hiyerarşinin aileleri de belli bir ast-üst ilişkisine soktuğu görülüyor. Erkek daha değerli, dolayısıyla ailesi de daha değerli

Görevlere ilişkin olarak söylediğimiz gibi, kadın erkeğin ailesine girer, parçası olur. O aileyi benimsemesi, büyüklerine itaat etmesi beklenir. Oysa erkekten aynı şey beklenemez ve erkeğin akrabalarının kadını onaylaması gerekir. Bu onayı anlamayan kadın, kendini yeterince sevdiremezse, dayak yiyebilir. Adamın dayak atma hakkı kendisiyle sınırlı kalmayıp, akrabalarına da geçer. Üstelik kayınvalide, görümce gibi kadınlar erkeğin gücünü arkalarına alarak kadını dövebilirler. Bu konu biz kadınlar açısından çok önemli. Kadınlar olarak kendi aramızda bir dayanışma oluşturmayışımız, ezilmemize zemin hazırlıyor. Böylece içimizden bazıları erkeğin gücünü arkasına alarak güç kazandıklarını sanırken, bir cins olarak ezilmemizi sürekli kıldıklarını bilmiyorlar.

Fikriye, birçok kereler kayınvalidesinin şikâyeti üzerine dayak yemiş. Bir defasında ise yanında oturduğu kayınvalide ve görümcenin sopasıyla karşılaşmış:

«Bir sabah eltimin odasına gittim. Emek'in doğumu yakındı. Devrim odada oturuyordu. Kaynanam kızını çağırdı bir ara. Ben de kalktım tam odama gideceğim ki ikisi bir olup sopayla üzerime saldırdılar. Bildiğim hiç bir sebep yoktu ama, beni sevmezlerdi. Kaynanam, bir çok kez hakkımda kötü şeyler söylemişti Ali'ye. Bıraktım çocuğu, gideceğim bu evden, dedim. Akşam Ali 'neden dövdünüz' diye sorunca : 'Biz dövmedik Fikriye annemi dövüyordu, annemi onun elinden zor kurtardım' dedi ablası. Yalandı.»

Nurcan da beğenilmeyen gelin olmanın zorluklarını yaşamış:

«Etki altında idi kocam. Ailesiyle beraber oturuyorduk. Annesinin sözü üzerine dövdü beni. Annesinin her ağız açışında ve çoğu kez gerçek olmayan şikâyetinde ben dmayak yerdim. Aslında ben kocamı pek suçlayamıyorum. Çünkü yaşadığımız toplumda tüm erkekler böyle ailesine düşkün. Onların her dediği oluyor. Karısının isteklerine baskı yüzünden cevap vermiyor. Aile olarak, toplum olarak kişiye kendine güven duygusu verilmemiş. Büyüklerin konuşmasına göre kendini yönlendiren bir kişiydi. Kadının sözü üzerine yola gelebilecek bir insan değildi. Ayrıldığımdan bu yana bir defa olsun kocamı aramadım, çünkü bana acıdan başka bir şey vermedi.»

Gaye 44 yaşında. Orta üçten terk. Çalışmıyor. Konya doğumlu. 19 yıllık evli ve üç çocuğu var. Eşi ise lise mezunu ve bijüteri imalatçısı. Gaye sadece kocasından değil kocanın ailesinden de şikâyetçi:

«Kocam bana o kadar işe yaramaz bir kadın gözüyle bakıyor ki, ben de artık kadın mıyım, birşey kalmadı bende

diye, düşünüyorum. Kayınvalideme biri bir gün dedikodu yapmış. O da gelip hemen kocama söyledi. Benim hiç demediğim şeyler, demişim diye anlattı. İnanmadılar bana. Kocam yetmiyor sanki, bir de aile kışkırtıyor.»

Ciddi bir sorun: İÇKİ

Yukarıda saydığımız çeşitli gerekçelerin üzerine bir de içki eklenince dayak artıyor. Ama içki pek az örnekte, tek başına bir dayak atma nedeni.

33 tanık arasında sadece Sabiha kocası içki içtiği zaman dayak yiyor, ama bu da pek bir şey farkettirmiyor, çünkü kocası alkolik ve hemen hemen her gün içiyor. Zaten dayak atmaya eğilimi olan adamın şiddetini artırıyor içki.

Ve alkol almış olmak, yani kafayı çekmek, erkekler için her şeyi haklı gösterecek bir mazeret. «Erkek ne yapsın, içki içince kendine hâkim olamıyor, iradesi dışında bir takım olaylar meydana geliyor ve bu arada kadının canı yanıyorsa, yazık ama, erkek de suçlu değil ki!» Bu inanılmaz mazeret ne yazık ki, çok sayıda insan tarafından kabul ediliyor.

Bahar, kendisini morartıncaya kadar döven sevgilisinin hep, «Sarhoştum, ne dediğimi ve ne yaptığımı bilmiyordum. Sen de çanak tutuyorsun ama» şeklinde açıkladığını söylüyordu dayağı.

BÖLÜM IV

ERKEKLERİN KADINLARI DÖVEBİLMESİNİ MÜMKÜN KILAN NE?

Gerekçeler o kadar çok ve çeşitli ki, bunlardan hangilerinin daha sık ya da kesin olarak dayağa yol açtığını saptamaya olanak yok. Tanıklarımızın çoğu da bunları «sudan» nedenler olarak tanımlıyor zaten.

Selma :

«Dayak nedeni çoğu zaman değişiktir, bazen onunla yatmak istemediğim için, bazen yemeği beğenmediği için, bazen de gereksiz kıskançlık yüzünden beni döver.»

Piraye :

«Babam ve abime herhangi bir şey dayak atmak için bahane olur. Yemeğin güzel olmayışından tutun da, kızların herhangi bir dedikoduya maruz kalmalarına kadar. (...) Benim babamın üç karısı vardı, kızdığı zaman üçünü birden döverdi. Birçok erkek de benzer nedenlerde, kendi

zayıflıklarını bastırmak ve güçlü görünmek düşüncesiyle karısını dövüyor.»

Dayak belli ki, bir şeylerin belirtisi ama bu «sudan nedenlerin» değil. Erkeklerin bizleri neye dayanarak ve nasıl dövdüğünü, dövebildiğini açıklamak için başka yerlere bakmak gerek. Biz bunları iki başlık altında topladık:

1 — Egemenlik ve İktidar İlişkisi

Kitabımızın başında da değindiğimiz gibi, aile babanın çocuklara, kocanın karısına egemen olduğu bir kurumdur; dayak da bu egemenliğin hem ifadesi, hem de bunu sürdürmenin aracıdır. Yukarıda saydığımız bahanelerden herhangi birini kullanarak karısını ya da çocuğunu döven erkek aslında aile içindeki otoritesini kullanmakta, ve pekiştirmektedir. Nedir OTORİTE? Bir insanın diğerleri üzerindeki otoritesi derken, neyi kastediyoruz? Otorite, başka insanların yaşamlarını nasıl sürdüreceklerine, nasıl giyineceklerine, nasıl davranacaklarına ve gerektiğinde nasıl cezalandırılacaklarına karar verme hakkı, yani onların yaşamlarını kendi yaşam ve değerlerine göre biçimlendirme gücüdür. Zaten, erkeklerin egemen olduğu bu düzen kapalı kapılar ardında tek tek erkeklerin otoritelerini kullanmalarıyla süreklilik kazanmıyor mu?

Daha önce gerekçeleri sıralarken, erkeğin kendisine itaat edilmesini istediğinden söz etmiştik. Tanıklarımızdan bazıları yedikleri dayağın böyle bir iktidar ilişkisine dayandığını çok açık br şekilde dile getiriyorlar.

Filiz :

«Kanımca erkekler kendilerini kanıtlamak için dayak atıyorlar. Dayak atarak güçlü olduklarını duyumsuyorlar. Dayak onlar için konuşmak gibi bir ifade biçimi oluyor.»

Ferhan :

«Dayaktan sonra üstelik benim kendisini çok sevdiğimi, fevkalâde bir insan olduğunu yüksek sesle söylememi istiyordu. Ben bunu söylememekte direniyordum. «Bu dayaktan sonra bunu nasıl söyleyebilirim, böyle hissetmiyorum ki» diyordum. «Hayır hissetmiyorsun ama söyleyeceksin» diyordu. Yani sadece dayakla kalmıyordu. Düşüncelerime, duygularıma da baskı yapmak, sahip olmak istiyordu.

Tek hâkimiyet kendisinde olsun istiyordu. Hiçbir şeye benim karar vermemi istemiyordu. Hiç bir kararın benden geçmesi mümkün değildi, bana sorulması mümkün değildi. Yani tek adamdı o, sadece onun istediği olacaktı.»

Derya, «Eşiniz nasıl bir kadını sterdi sizce?» sorusunu şöyle yanıtladı:

«Söz dinleyen, o ne isterse onu yapan ve öyle düşünen birini. Hanım hanımcık diye nitelendirilebilecek birini. Belki iş yaşamında çok başarılı olmak istemeyen, onun gölgesinde olmayı kabul edebilen birini.»

Çakırgül erkeklerin neden kadınları dövdüğünü çok güzel ifade ediyor :

«Korktukları için. Niye korksun diyeceksiniz? Psikolojik olarak korkuları var. Erkeklerin en büyük korkusu kadın kendisini geliştirir ve sağlam olursa, kendi kendine yeterse ona ihtiyaç duymayacağı. Yani bir erkeği istemeyeceğini sanıyor o zaman. Oysa erkekler için çok önemli istenmek. İstenmeyince otoritesi sarsılacak. Otoritesi sarsıldığı zaman da yöneticiliğini kaybedecek. Bir erkek tabii ki yönetilmeyi değil, yönetmeyi isteyecektir. Yöneticiliğinin devamını da dayakla sağlıyor. Aslında her yerde bu var. Devlette de bu var. Her yönetimde bu var.»

Bir insanın başkalarının yaşamını biçimlendirme ve gerektiğinde bunu şiddet yoluyla yapma hakkını kendinde

görebilmesi için, karşısındakini bağımsız biri olarak değil, kendi malı olarak görüyor olması gerekir. Nitekim, bu güç ilişkisini besleyen de erkeğin, kadını ve çocuklarını malı olarak görmesidir.

2 — Kadın: Erkeğin Malı

Naciye kocasına «Neden beni dövüyorsun» diye sorduğunda, kocasının «Zevkim için dövüyorum, keyfim misin benim?» diyebilmesi ancak böyle bir ilişkide mümkündür.

Zuhal'i annesinin resmine bakarken gören kocasının «sen nasıl anneni özlersin, evlenmişsin, benim yanıma gelmişsin» diyerek tutup pencereden atmaya kalkması ancak böyle bir ilişkide mümkündür. Yine aynı kocanın karısını eve kapatıp, pencereden bakmayacaksın, kafanı uzatmayacaksın, eteğinin altına şalvar giyeceksin diyebilmesi ancak böyle bir ilişkide mümkündür.

Kadınca dergisi Ekim 1987 sayısında, 3 Eylül tarihli Milliyet gazetesindeki bir haber dikkati çekiyor. Trabzon barosu avukatlarından Kemal Yılmaz Bayraktar adlı kişi, evinin kapısına astığı bir yazıyla evine başı açık gezen, oje süren ve pantolon giyen kadınların girmesini yasaklamış. Şöyle demiş Bayraktar: «Herkes gibi ben de evimin reisiyim. Nasıl ki üniversitelerde rektör ve dekan varsa ve istediği yasağı koyabiliyorsa, ben de evimin hem rektörü hem dekanıyım. İstediğim yasağı koyarım.» Bu avukatın, evin reisi olduğunu bu kadar fütursuzca ifade edebilmesi ancak böyle bir ilişkide, böyle bir sistemde mümkündür.

ÖYLEYSE DAYAK BİR İKTİDAR İLİŞKİSİNİN İFADESİDİR. BU İKTİDARIN SÜREBİLMESİ İÇİN EZİLENİ SİNDİRMENİN DE ARACIDIR.

— Kaç yaşında evlenmiştin?

— 15 yaşında evlendim, iki sene oldu.

— Ne kadar evli kaldın?

— 7 ay beraber yaşadık.

— Görücü usulüyle mi evlendin?

— Şimdi bu ağabeyimin bir arkadaşı. Görücü usulü dense daha iyi olur, yani bir konuşup anlaşmamız olmadı. Kendisi Almanya'da çalışıyordu. Nikâhımız burda oldu, o gitti, sonra ben de kayınvalidemle birlikte yanına gittim.

— Sen evlenmek istiyor muydun?

— Eh, ilk başta istiyordum, istemeyerek olmadı.

— Peki dayak nasıl başladı?

— Oraya gittim. İlk iki gün üç gün hiçbir şey yoktu. Gayet iyi davranıyordu. Ne bileyim ben... Evine erken geliyordu. Sonra, sayılı gün bak, dördüncü gün gelmedi eve. Bekledim ben, merak ettim acaba başına bir şey mi geldi diye. Sabaha karşı geldi. «Nerdesin?» dedim. Baktım içkili de. «Sana ne» dedi bana, ters davrandı. Ben sesimi çıkarmadım. Baktım ertesi gün de aynı şeyi yaptı. Bir iki gün ses çıkarmadım. Sonra baktım olacak gibi değil, hergün yapıyor, ona anlattım. «Ben senin geç gelmeni istemiyorum, erken gel evine» dedim. Terslik yarattı, sonra baktım dövmeye başladı. Acaip şeyler yapıyordu... Eski hanım arkadaşlarını anlatıyordu bana durup dururken. «Onlar böyle böyle yapıyorlardı, sen niye yapmıyorsun» diyordu bana. Hiç beni dinlemedi. Orda olduğum sürece hep geç geldi. İki gün ya da bir hafta gelmediği de oluyordu.

— Ailesiyle beraber mi oturuyordunuz?

— Beraberdik. Annesi, babası, kardeşleri.

— Onlar müdahale etmiyorlar mıydı?

— Bir tek kayınvalidemden çok memnundum. Kayınvalideme diyecek lafım yok yani. Kadıncağız elinden geleni ardına koymadı. Öbürleri, özellikle kaynım ve görümcem zaten ezmeye çalışıyorlardı beni.

Ağabeylerini tutuyorlardı. «Bu evde sen nesin ki, elsin, hiç bir şeye sesini çıkarma» diyorlardı bana. Dayak devam ediyordu, geç kalma olayları da. Yine bir gün geç geldi. Önceden «böyle yaparsan hap içip intihar edeceğim» demiştim ona. Geç geldi. Bekledim, hiç uyumadım, zaten hiç uyuyamıyordum ya... Bir hap vardı, on tane birden içtim ben bunun karşısında. Önce numara yapıyorum zannetti. Sonra baktı hakikaten yuttum, kavga gürültü, döve döve onları boğazımdan çıkarttı. Annemin resmine bakıyordum, «sen nasıl anneni özlersin, evlenmişsin, benim yanıma gelmişsin...» dedi. Tuttu beni pencereden atmaya kalktı, resmen böyle belimden sarkıttı... Zaten deli gibi insan... Kaynanam filan geldi, kurtardılar.

Sonra, ben bilmiyordum, onun karısı gibi bir insan varmış orda, Alman kadını, bir de çocuğu, o zamanlar iki yaşındaydı. O zamanlar kayınvalidem hastahanede yatıyordu, görümcem ziyaretine gitmişti, ben de ev işleriyle uğraşıyordum. O sırada zil çaldı, görümcem geldi, yanında bir bayan, bir de çocuk. «Sana misafir getirdim,» dedi. Ben «kim bunlar?» dedim, görümcem resmen hiç çekinmeden anlattı. Sonra görümcem beyimin resimlerini çıkarttı. Tek tük Almanca kelimeleri anlıyordum. Baktım çocuk resimlere bakıp «papa» diyor, e o da baba demek!... Sonra gittiler, akşam A. geldi. Önce bir şey demek istemedim ama zorladı beni. Ben de anlattım. Bana terslendi, bak benim hiç suçum yok onun suçu halbuki değil mi? Görümcemi çekti mutfağa, onu dövdü falan... Bu sefer babası atıldı, bana «sana

ne, seni ilgilendirir mi, o gelmiş evimize misafir» dedi. Bu sefer de benimki kızdı, elini büfeye geçirdi, eli kesildi. Kaçaktım o zamanlar ben. Beni sandığın içine soktu, «sen burda yat ben polis çağıracağım,» dedi. Polis görüp kimliğimi sormasın diye sandığa saklıyor yani, babasını polise şikayet edecek eli için... Sonra gitti. Meğerse gitmiş kadına... Polis molis yok ortada. Sonradan «onu dövdüm» dedi bana ama tabii ben inanmam. Aradan iki gün geçmedi, A. evde yok. Benim yine moralim bozuk. Kaynanam «seni biraz gezdireyim, açılırsın» dedi. Bir baktım arabada A. Bana «boks için Frankfurtîa gidiyorum» demişti, —bir de üstelik boksör kendisi— o kadar çabuk gidip dönülmez ki, aradan iki saat ancak geçmişti. Baktım arabada o kadınla beraber. Beni gördü, gülerek bir takım işaretler yaptı. Eve döndüm, arkadan hemen geldi. Önce bekledim ki o bana bir şeyler söylesin, ama sonra dayanamadım. Konuştum, ters davranınca bağırdım. Yine dayak yedim, hep böyle işte... Hemen hemen iki günde bir dayak yiyordum.

— Sebepler değişik miydi?

— Sebepler işte, hep eve geç gelmesi, sonra, o kadın, olur olmaz ufak tefek şeyler için de dövüyordu, büyütüyordu meseleyi. Zaten kendisi fazla asabi... değişik bir insandı yani.

— İlk kez ne zaman dayak yemiştin, nedenini hatırlıyor musun?

— Oraya gideli bir ay olmamıştı. Nedenini... Valla o kadar çok dayak yedim ki hiç hatırlayamıyorum. Mutlaka yine eve geç gelmesindendir. «Bana karışamazsın» diyordu. Üstelik sonra bana kendisi anlattı, diskoteklerde fedailik filan yapıyormuş, muştayla geziyordu.

— Nasıl dövüyordu seni?

— Bayağı yumrukla, ... eline ne geçerse fırlatıyordu. Bir gün yine, sabah kalktım, ona kahvaltı filan ha-

zırladım, «kalk işe gideceksin» dedim. Daha lafımı bitirmeden kül tablasını bana bir fırlattı... Neye uğradığımı şaşırdım. O tip huylarını daha bilmiyordum, yeniydim. Odadan kaçtım bir daha da giremedim. Kayınvalidemi uyandırdım, o kaldırsın diye.

— Dayaktan sonra yaralanma oluyor muydu?

— Eh, birkaç tarafım morarıyordu tabi. Çünkü normal dövmek değil, yere düşene kadar dövüyordu. Bazen kaçıp kendimi odaya kilitliyordum, bazen annesi kurtarıyordu.

— Orada yardım isteyebileceğin kimse var mıydı?

— Yardım isteyebilirdim, bir akrabam vardı orda fakat yerini bilmiyordum.

Onlar evde yokken devamlı telefon açıyordum anneme. «Beni çabuk Türkiye'ye alın, ben burda artık dayanamayacağım» diyordum. Sonunda boşanma niyetimi belli etmeden, annemi özledim diye geldim Türkiye'ye. İznini aldığında beraber geldik, bir daha dönmedim. Yoksa, boşanacağım deseydim kesinlikle beni orda hapsederdi, ki zaten öyleydi yaşantım. Perdeleri kapatır... Pencereden bakmayacaksın, kafanı uzatmayacaksın... Bir de ne bileyim, ben yapamam... Köylüvari giyinemem. Bana şalvar, uzun etek giydirmeye kalktı. Gerçi ben onla bu yüzden takışmadım. Söyledim ben öyle şey giymem diye ama bağırıp çağırmadık. Giyim yüzünden de dövüyordu. Mutlaka onun seçtiğini giymem lâzım. Neyse, Türkiye'ye geldik. Bizim evdeydik. Ağabeyimin Erkekçe kitabını gördü. Odada yalnızdık. «Bu kimin?» dedi bana, ben de ne bileyim onun öyle şeylere kızacağını, şakadan «benim n'olacak» dedim. İlk önce bir şey demedi bana. Ters ters baktı, anladım ama, bir şey demedi bizimkiler var diye. Akşam eve gittik, o kitabı da aldı eline. Evde yalnızız, masada çay içiyoruz, aldı kitabı okuyor. Kitap da... ne bileyim ben, er-

keklerle kadınlar hakkında birşeyler yazıyor. «Sen bunu okuyorsun ha» dedi bana. «Yok canım, ağabeyimin, ben şaka dedim sana» dedim. Hakikaten de öyleydi. İnanmadı bana, «demek öyle» deyip kitapla iki üç tane yapıştırdı bana. Kaçtım, yakaladı beni. Dövdü. «Ben gideceğim artık dayanamıyorum» dedim. Üstümü başımı yırttı, «bunlar benim aldığım şeyler artık bunları giyemezsin» dedi, soydu, çırılçıplak dışarı attı. Ben geri gelmek istedim, giyinmek için. Bu sefer tuttu merdivenlerden yuvarladı beni. Alt katta akrabası oturuyordu, oraya girdim giyinmek için ama herkes gördü beni. öyle. Ağlaya ağlaya annemlere gittim.

— Akrabaları müdahale etmediler mi?

— O anda evde yalnız benim yaşımda bir bayan vardı. Tabii sonradan ötekiler de duydu ama, işte... tutuyorlar, onu tutuyorlar.

— Annenin tepkisi ne oldu?

— Annem anlaşamıyorsan boşan diyordu... sonra... afedersiniz başka yönlerden de anlaşamıyorduk... çok... ne bileyim acaip bir insandı.

— Nasıl barışıyordunuz?

— Ben çok uzun süreli küs duramam. Genellikle ben yaklaşım gösteriyordum. Bazen o da yaklaşım gösteriyordu, yani aramızda çok büyük bir şey geçmemişse. Ama özür dilemek kesinlikle yok. Yanıma gelip öyle çocukça... şakalaşır filan, öyle. Bakarsınız, hiç belli olmaz, barışır, iki dakika sonra, yine aynı durum olur.

— Yani kendisini haklı mı görüyordu?

— Tabii tabii. Mesela ben haksız olduğum zamanlar «tamam, ben haksızım, kabulleniyorum» diyordum ona. Fakat «burda sen haksızsın» dediğim zaman kesinlikle kabul etmiyordu.

— Bu dayak meselesini sakin bir biçimde konuşmaya çalıştığın oldu mu?

— Çok oldu. Almanya'daydık. «Bak» dedim, «beni böyle ikaz etmeden dövme, anlat bana ben ne yapmışım, hani ben o anda belki hatamı bilmem, bilinçsiz yapmışımdır, söyle, 'bunu bir daha yapma' de bana» diyordum. Anlamıyordu.

— Haklı dayak yediğini düşündüğün oldu mu hiç?

— Oldu.

— Yani, kadın kötü bir şey yaparsa erkek dövmekte haklı mıdır?

— Yok kesinlikle. Ben dayağa kesinlikle karşıyım. Erkek dövemez. Ancak anlayışlı bir şekilde karşıma geçip anlatması lâzım «bunu bir daha yapma» diyerekten. Kesinlikle ben dayağa çok karşıyım.

— Peki senin haksız olduğun bir örnek verebilir misin?

— Çok küçük şeylerdi. Mesela ev işleri hakkında. Kesinlikle böyle dışarı hayatıyla filan ilgili değil. O zaman onbeş yaşındaydım. Tam olarak iş güç bilmiyordum. Yemek yapmayı onlar öğretti bana. Misal, kül tablası doluyordu. Ne bileyim, aklıma gelmiyordu herhalde, dökmüyordum. O tip şeyler yani. O da dövüyordu. Yani bana bir şey anlatmıyordu, direkman dövüyordu. Sabahları onu uyandırmaktan çok korkuyordum. Bir uykudan uyandırıyorum diye, ki ona da mecburum, işe gidecek, dayak yiyordum. Hani, normal bir anlaşmazlık olsa yine halledilirdi... Artık ben ona psikopat diyorum... gerçekten.

— Ailende dayak var mıydı?

— (Babası evlenmeden önce ölmüş) Babamdan ya bir ya iki kere dayak yemişimdir. Çok serbest yetiştim. Gezmeme, arkadaş seçimime kesinlikle karışmazlardı, rahat büyüdüm. Babam yalnız, çok kıskanç bir insandı. Kıskançlığı yüzünden huzursuzluk çıkarırdı evde. Gençliğinde anneme çok dayak atmış ama son zamanlarda

atmazdı. T. Ağabeyim çok sinirlendiği zaman beni dövmeye kalkar ama ben de biraz karşılık veriyorum, fazla ileri gidemiyor. Fakat yani ben de istiyorum ki bana anlayışlı bir şekilde anlatılsın... Kötü kelimeler kullanıyor bana onun için ben de karşılık veriyorum, güzellikle anlatsa ben de ona bağırıp çağırmam. İnsan istiyor ki güzellikle anlatılsın...

— Bir süre sonra sen de herhalde sürekli bir dayak korkusu oluştu. Biraz bu korkuyu anlatır mısın?

— Tabii. Mesela ben dayak yemeden önce, korkak bir kız değildim. Meselâ gece bakkala filan gidebilirdim. Türkiye'ye döndüğümde kendimde bir değişiklik farkettim. Baktım, yanımda biri kıpırdasa bende bir refleks hareketi oluyordu... Demek ki ürkmüşüm, korkutmuş beni. Sonra, bir huy geldi bana, tik gibi bir şey, gündüz gözü sokakta yürümeye korkuyordum. Devamlı çaktırmadan arkama bakıyordum. Şimdi o huy Allaha çok şükür geçti.

— Dayak yiyeceğini önceden anlıyor muydun?

— Tabii, anlıyordum, dövecek gibi tartışıyordu. Konuşmasından, bakışından anlıyordum.

— Engellemek için bir şey yapıyor muydun?

— Bazen konuşuyordum. Burama kadar geliyordu artık, ben de ne yapayım, konuşuyordum, sakin ol A. filan diyordum. Ama faydası olmuyordu. Dayak yememek için bir şey yapamazdım zaten çoğunlukla onun hatalarıydı. Ben bir şey yapmıyordum ki.

— Korkudan sözettik. Başka bir psikolojik değişiklik oldu mu?

— Önceden hiç öyle kötü rüya görme huyum yoktu. Almanya'dayken her gece ya bağırarak ya ağlayarak uyanmaya başladım. Uykumda sıçrıyordum. Düşünebiliyor musun, yanımda yatan insanı rüyamda hortlak gibi filan görüyordum. Korkunç rüyalardı.

— Karşılık vermiyor muydun döverken?

— Nasıl veririm, aklıma bile gelmiyordu zaten. El kol hareketleriyle kendimi korumaya çalışıyordum ya da kaçabilirsem kaçıyordum.

— Küfürleşiyor muydunuz?

— Ben ona küfür etmiyordum. Çok sinirlenirsem «manyak mısın bırak beni» diyordum, en fazla manyak ya dá salak diyordum. O küfrediyordu. Çok kötü kelimeler kullanıyordu. Genelde zaten küfürbazdı.

— Dayak olayını anlattığın kişilerden nasıl tepki alıyordun?

— Arkadaş çevrem ve ailem onu haksız buluyordu.

— Dayak yediğini saklama gereği duymadığını anlaşılıyor. Anlatmaya utanmıyordun yani.

— Kesinlikle. Ben anlattım. Çünkü bana soruyorlardı «niçin boşanmak istiyorsun» diye, mecburen anlatıyordum, saklayacak şeyim yoktu. Yaram yok gocunmak için... Sonra bana iftira da attı... evlendiğimizde şey değildi filan diye. Ben boşanmak istedikten sonra tutmuş aileme söylüyor. Madem öyle neden boşanmak istemiyor, değil mi?

— Boşanma aşamasında annenlerle mi kaldın?

— Evet. Annemlerden cesaret alıp, boşanacağımı ona söyledim. Çok üstüme düştü, «kesinlikle olmaz» dedi, «tamam bundan sonra yapmayacağım» falan dedi ama ben o sözleri çok duyduğum için inanmadım. Sonra Almanya'ya gitti, gıyaben boşandım. O süre içinde ne mektup ne de harçlığımı gönderdi. Boşandıktan sonra görmedim. Ordan haber yolluyordu, «boşandım diye kurtuldum sanmasın, nerde olursa olsun onu bulup rahatsız edeceğim, evlense de kurtulamaz» diye. Yakınlarda Türkiye'ye gelmiş. Gece yatarken camın kurcalandığını duydum, aralık gibiydi. Nasıl yaptım bilmiyorum, fırlayıp kapadım. Kaçarken gölgesini gördüm, ta-

nıdım. Korkuyorum şimdi. Pek evde kalamıyorum. O yüzden yeniden evlenince başka şehre taşınacağız.

— Dayak meselesini konuştuğun bir erkek oldu mu?

— Ailem işte... Ağabeylerim. Onlar da zaten dayağa kesinlikle karşıdırlar.

— Dayaktan sonra sevişmek istiyor muydu?

— Yok hayır. Tabi istemediğim zaman bağırıp çağırıyordu. Ama öyle zorla şeyapmak yok. Bir kere oldu, o da, afedersiniz ben kendisinden bir hastalık kapmıştım, bir hafta hastahanede yattım. Hastaneden yeni çıkmıştım, afedersiniz yaralarım filan çok acıyordu, ondan kavga çıktı, zorla şeyapmaya filan kalktı, bir o oldu. Fakat istemediğim zaman kavga ediyordu, tartışıyordu, dönüp arkasını yatıyordu yani.

— Dayağı önceleri geçici bir durum olarak mı görüyordun?

— Hiç öyle bir düşüncem yoktu benim. Yani dayak atan insan hep atar.

— Erkekler kadınları neden döver, bir genelleme yapabiliyor musun?

— Aslında ne olursa olsun kadın dövülmemeli fakat yani kadınların da hak ettiği oluyor. O başka türlü kadınlar oluyor tabi. Yani normalde dövemez erkek...

— Ne tür kadınlardan sözediyorsun?

— Sokak kadını diyeyim. O tip kadınlar bence hak ediyor diyebilirim.

— Peki bazen, senin durumunda olduğu gibi, erkek başka kadınlarla ilişki kurabiliyor. Sence ikisi aynı şey mi? Yani erkek de bu durumda dayağı hak ediyor mu?

— Kadın istese de dövemez ki. Ne bileyim, ben o tür şeylere çok karşıyım, kesinlikle dayanamam, o yüzden, değil dövmek keseyim isterim onu. Hazmedemiyorum. Aslında kadının da erkeğin de yapmaması lâzım. İhanet konusunda elimden geleni ardıma koymam.

— Boşandıktan sonra erkeklere yaklaşımında bir değişiklik oldu mu?

— Erkeklere karşı kesinlikle güvenim yok. O an için her şeyi bekleyebilirim. Eskisi gibi değilim.

— Bu ihanet meselesini çok önemsiyorsun. Peki evlilikte en kötü şey ne sence, mesela dayak mı ihanet mi?

— Dayak başka türlü, ihanet başka türlü. İhaneti hazmedemiyorum çünkü şu düşünce var: Hem seviyorsun, kıskanıyorsun, hem de mesela o kadından senin neyin eksik? Dayağa da çok karşıyım ben. Hemen hemen ikisi de aynı aslında.

— Çok kadının dayak yediğini düşünüyor musun?

— Düşünüyorum. Çoğunlukla dayak var zaten. Bütün erkekler dövebiliyor.

— Kadınların dayağa karşı yürüdüklerini bilmiyordun. Bu konuda ne düşünüyorsun?

— Çok güzel. Bu tip şeyler benim hoşuma gider. Bazı arkadaşlarıma her zaman söylemişimdir, «böyle bir şey olsa var gücümle katılırım» diyerekten. Gerçekten bu ihanet ve dayak konusu... Elime bir şey verseler, «bunlara ne yaparsan yap» deseler, yaparım, hiç gözümü kırpmam, o kadar karşıyım.

— Şu anda sanırım biriyle berabersin. Diyelim yine bir yürüyüş oldu sen de katıldın, sence tepkisi ne olur?

— Birlikte olduğum insan şöyle... Kendisi çok kıskançtır fakat çok çok iyi bir insandır. Kıskançlık yüzünden belki bir şey çıkarır, yoksa öbür yönden hiç bir şey yapmaz. Buna tepki duymaz. Gerçi ben kendisini görmediğim için bu aralar bir şey söylemedim ama tepki göstermemesi lâzım, öyle tahmin ediyorum.

— Dayağı özel bir sorun olarak mı görüyorsun yoksa dayanışmak ister miydin?

— Aslında kimi insanlar var mesela, evlilik hayatlarında konuşarak anlaşarak halledebilirler ama halledilemiyecek konular için aslında bu tip şeyler gerekiyor.

— Bu ilişkinde dayaksız yaşayabileceğini düşünüyor musun?

— Kesinlikle. Her şeyden evvel o huyu yok. Kesinlikle o da öyle şeye çok karşı. Yapamaz yani.

— Evlenmeden yaşamayı hiç düşünmedin mi?

— Düşünmedim. Kendimi daha sağlam, daha güvencede hissedeceğim.

— İlk dayaktan sonra hayata bakışında bir değişiklik oldu mu?

— Valla ilk dayağı kastediyorsan pek olmadı fakat devamlı olacağını gördükten sonra oldu. Benim daha çok erkeklere karşı bir değişimim oldu. Öyle bir his oldu ki, erkekleri ezmek geldi içimden, erkekleri yaşatmayacaksın gibi bir his.

BÖLÜM V

Kadınların dayağa karşı geçici savunma yolları neler? Sürekli tekrarlanan dayak olaylarında kadınlar bazen kaçış yolları bulabiliyorlar ama bunlar dayağı bir daha olmamacasına ortadan kaldırmıyor. Başvurulan yollardan bazılar şunlar :

Terk tehdidi :

Selma da çoğu kez daha zor koşullarda eve dönmeyle sonuçlanan «terke» denemesini yapmış :

«Üç dört defa evi terkettim, bir defasında iki ay dönmedim ve boşanma davası açtım. Ama ailemin destek olmaması yüzünden döndüm.»

Neşe dayak nedeni ile bir kez evi terketmiş, bir geceliğine bir arkadaşına gitmiş ve bu bir süre için olumlu sonuç vermiş, dayak yememiş.

Açıklama tehdidi :

Nadire yıllarca kapalı kapılar ardında dayak yedikten sonra olayı komşulara duyurmayı denemiş :

«Üç dört sene evvel bir iki kere sokak kapısını açtım ve üzerime gelirse bağıracağımı söyledim, biraz etkili oldu.» diyor.

Türkân bir kaç kez dayak ve kavgaların ardından annesinin evine kaçmış. Kaçması, aile ve arkadaşlarına olayı açıklaması dayağı durdurucu bir etki sağlamış.

Polis tehdidi :

Naciye dayaktan kurtulmak için başka bir ülkenin yasalarından yararlanmış :

«Dayak yiyince dışarılara kaçıyordum. Polise gittim, 5 sefer hastaneye yattım Almanya'da. Polis gelip adamı korkuttu, «Burası Türkiye değil, kadın dövülmez, yoksa senin çalışma müsadeni alırız, Türkiye'ye süreriz» dediler. Bu çekindi, korktu.»

Bu tek örneğin de Türkiye'de gerçekleşmemiş olması anlamlı.

Kendini öldürme tehdidi ve girişimi :

Hatice dövüldükten sonra bayılmış ve canına kıymak istemiş :

«Bayıldığım zaman ancak ertesi gün ayağa kalktım. Dedim ki niye beni dövdün, dedi ki sen böyle böyle demişsin, dedim ki ben öyle birşey demedim. Ama bir daha beni döversen kendimi asacağım dedim. Yani bunu kafama koymuştum. Kendimi öldüreceğim diyordum. Suçsuz yere dayak yemek çok kötü bir şey.»

Naciye ikinci kocasından da çok dayak yemiş ve sabrının sınırına varmış :

«Beni gün boyu dövdüğü olurdu. İntihar etmeye kalktım. Tuvalette bir kutu hap içtim. Alman komşular hastaneye kaldırdılar. Türk komşular karışmaya korktu.»

Ölüm, Hastalık, Boşanma : Aile İçi İşkence ne zaman ve nasıl ortadan kalkıyor?

Tanıklardan görüldüğü kadarıyla taraflardan birinin fiziksel olarak ortadan kalkması (ölmesi), güçten düşmesi (hastalanması) veya yaşlanması veya eşlerden birinin çekilip gitmesi yani ayrılma, terk veya boşanma ile mümkün olabiliyor.

Öyle anlaşılıyor ki karısını döven bir adamın sağlığı yerinde olduğu sürece dövmekten vazgeçmesi için bir neden yok.

33 yıl evli kalıp dayak yiyen tanığımız Nezahat ancak 10 yıl önce eşinin ölümü ile dayaktan kurtulmuş.

Birsen 38 yaşında. 13 yaşında ailenin düzenlemesiyle ilkokul mezunu bir lokantacı ile evlendirilmiş. Dayak evliliğin ilk yılında sık sık haftalık olarak ve iz bırakan darbelerle başlamış ve devam etmiş. 6 çocuğu var. İlk dayak yediği zaman «ben daha çocuğum, küçüğüm, onun için dövüyor herhalde, büyüyünce dövmeyecek» diye düşünmüş ama maalesef böyle olmamış. Ailesine söylediğinde yatıştırmak istemişler. Anne ayrılmasına karşı çıkmış, daha sonra da oğlu «koca kadınsın ayrılma ayıp olur» demiş. Kocasının kendisini elini ayağını bağlayarak dövdüğü olurmuş. Ayrılabilmesi ancak büyük kızı öldükten sonra ağır bir şekilde hastalanması ve eşinin böyle hasta bir kadına tahammül edememesi ile mümkün olmuş.

Lamia 14 yıllık evli. 2 haftada bir dayak yiyormuş. Dayaktan ancak sinir krizleri geçirip, hastalığı bir hastanenin psikiyatri kliniğince tescil olduktan sonra kurtulmuş.

En köktenci ve dolayısıyla başvurulması en zor çözüm boşanma. Tanıklarımızdan daha önce de tanıklığına

başvurduğumuz Fikriye, Fatma, Zuhal, Filiz, Derya, Birsen ve Nurcan dayaktan boşanarak kurtulmuşlar. Nadire ise boşanmamakla birlikte kocasıyla ayrı yaşamaya başlayarak dövülmekten kurtulmuş.

Boşanma kesin kurtuluş yöntemi gibi görünüyor. Ama bazı tanıklarımızın ifade ettiğine göre adamdan ayrılmakla da çözülmüyor sorun. Boşanan kadın, bu toplumda kadın erkek ilişkisinin tek mümkün biçimi olarak sunulan evliliği ikinci kez düşündüğünde dayak tehdidi yine gündeme gelebiliyor.

Evlilik bizzat dayağın yolunu hazırlayan, bunu mümkün kılan bir kurum, dayağın en meşru kaynağı.

Çakırgül ile tanıştığımızda boşanmayı düşünüyordu. Boşandıktan sonra erkeklerle ilişkileri konusunda da çok kuşkulu :

«Hiç birine güvenemiyorum. Güvenmem. Boşanmasam, eşimle birlikte otursam, çocuklarımız büyüse, torunlarımız olsa da hiçbir zaman güvenmeyeceğim. Burada başka konuları değil ikimiz arasındaki diyaloga güvensizliğimi kastediyorum. Tam anlamıyla mutluluğun tadını çıkaramayacağım. Çünkü hep acaba olacak mı, dövecek mi ne zaman olacak diye düşüneceğim. Bir daha beni dövmesine izin verirsem bu defa ben yokolacağım, kişiliğimi yitireceğim. Hep diken üstünde olacağım, bu da insanı çok yıpratır herhalde.» Çakırgül bu kitabın baskıya girdiği tarihte kocasından boşanmış ve çocuklarının vesayetini almıştı. Kampanyada tanıştığı ve dayanıştığı kadınların desteği kuşkusuz Çakırgül'ün bu korkularını yenmesinde ve kocasından boşanmasında etkili oldu.

Kadının dayak yememe konusundaki kararlılığı ve özgüven kazanması da çok önemli.

Örneğin Çakırgül,

«En son 86 Martında dayak yedim. O zaman kesin dayak yemeyeceğim bir daha diye yemin ettim kendi kendime.» diyor.

Daha sonraki konuşmalarımızda da Çakırgül bu kararı verdikten sonra hem kendine güvenini kazandığını, hem artık dayak yemediğini anlattı. Kocası kısa bir süre önce üzerine yürümeye kalktığında Çakırgül de onun üzerine saldırmış ve çok şaşıran kocası dövememiş.

BÖLÜM VI

KADINLAR DAYAĞA RAĞMEN EVLİLİĞE NEDEN KATLANIYORLAR?

Ekonomik nedenler :

Parasızlık, ev bulamamak, çocukların varlığı gibi maddi zorluklar kadının en önemli ayak bağları.

Selma 20 yıllık evli. İki oğlu var.

«Üç dört kez evi terkettim, bir defasında iki ay dönmedim ve boşanma davası açtım. Ama ailem beni desteklemedi, gidecek bir yerim yoktu, iki küçük çocukla tek başıma yaşamam çok zordu, mecburen geri döndüm.»

Selma'nın ayrıca biraz aşağıda değineceğimiz psikolojik zorlukları da var :

«Maaşım iki çocukla yalnız yaşamama yetmiyor ama ayrıca böyle bir şey yaparsam yani boşanırsam kocam peşimi bırakmaz, hatta beni öldürmeye bile kalkabilir diye korkuyorum.»

Naciye boşanmayı parasal nedenlerle düşünmüyor :

«Boşanmayı düşünmüyorum. Para yüzünden. Ama na-

faka davası açacağım, ayrı yaşayacağım, ondan da para alacağım.»

Nadire'nin boşanmayıp ayrı yaşamayı istemesinin temelinde de parasal sorunlar yatıyor :

«Onunla 28 yıldır evliyim. Hayata sıfırdan başladık, o dışarıda ben içerde çalıştım. Ayrılmaya karar verince «Bu evde senin hiçbir şeyin yok, yedin, içtin, barındın ev kirası vermeden, daha ne istiyorsun, güle güle, bu eşyalar, her şey benim paramla alındı» diyor.

Nadire'nin bu 28 yıl boyunca ev içinde harcadığı emeğin değerini kabul etmiyor kocası. Nadire de boşanarak, emek verdiği bu evdeki bazı haklarını yitirmek istemiyor :

«Yıllarca harcadığım emeklerin hiç birinin karşılığını alamayacağım gibi, bizimle birlikte birçok üzücü olay yaşayan çocuğumun da zarara uğrayacağını düşünüyorum. Kadını kendine bakan bir hizmetçi olarak gören eşim bir daha evlenir ve ilerde miras durumunda ben ve çocuğum çektiğimiz onca cefaya rağmen mağdur oluruz. Medeni Kanunun Meclisten istediğimiz gibi çıkması halinde boşanmada mallar eşit olarak ikiye bölünecektir. Bize ayrımcı davranan 12 maddenin değişmesini istiyorum.»

Nezahat'in dayak acısına bu kadar yıl katlanması da aynı nedenden kaynaklanıyor :

«Ayrıldıktan sonra ailemle kalma olanağım olsaydı, hiç çekmezdim. 6 kardeştik. Babam subaydı, benimle ilgilenmesi mümkün değildi. Onlardan da yıllarca sakladım. Kalacak yerim olsaydı, kocasından ayrılan kadına kötü gözle bakılmasaydı, 33 yıl çekmezdim gerçekten.»

İdeolojik - psikolojik zorluklar :

Kadının tek ayak bağı ekonomik sorunlar değil. İdeolojik ve psikolojik zorluklar olarak özetleyebileceğimiz ve

bir yandan erkeğe duyulan sevgi, şefkat, acıma, bağlılık duyguları, öte yandan erkekten ve toplum baskısından korku, ürkeklik, bu baskının yarattığı güvensizlik, başarısızlık korkusu ve kimliksizlik de kadının yaşama bir birey olarak katılmasını önleyen ciddi engeller.

Derya'nın ayrılmamasında ve dayağa rağmen evliliğini sürdürmesinde kocasına duyduğu şefkat ve acıma duyguları ve daha sonra da yakın çevrenin tavsiyeleri etkili olmuş.

«Dayaktan sonra tamam diyordum ve 1 yıllık evliyken bir boşanma girişimim oldu. Sonra baktım ki birçok olayı birlikte aşabiliyoruz. Benim sevgim çoktu. Onun da sevgisine inanmıştım. Bazı günler çok sevimsiz de geçse çocuğumuzun olabileceğini düşündüm. (..) Sonra bir kez daha dava açmaya karar verdim. Dilekçeyi bir avukata danışarak yazdım. Araya ailesi ile çok sevdiği bir takım insanlar girdi. Bu çok pişman oldu. «Aman yapma, ben seni çok seviyorum. Bak oğlumuz da çok iyi olacak. Ben yanlışlar yapıyorum» filan dedi. Değişeceğim dedi ve inandım. O ara çok etki altında kalıyordum sanırım. Kendimi çok yalnız hissediyordum. Annemlerle de görüşmüyordum. Yapabileceğim hiçbir şey yokmuş gibi geldi ve geri döndüm. Yeniden başladık. Bir de insan kendini topluma karşı sorumlu hissediyor. Herkes, boşanırsan şöyle olur, böyle olur diyor. Küçücük çocuğun var, sorunlu büyüyecek diyorlar. Belki kocan sana rahat vermeyecek diyorlar. Bu tür bir sürü şey. Özellikle de çocuk üzerine. Çocuğun olmasa ne istersen yap, mesleğin var ama çocuk, diyorlar. (...) Yani hiç kimse beni düşünmüyordu. Çocuğumu ve eşimi düşünüyorlardı. Hep kocamın zamanla bunalımından kurtulacağı düşünülüyordu. Bunları şimdi anlıyorum. Hep ben başkalarını düşünmek zorundaydım. Eşim o zaman çok ilginç bir şey söyledi bana: «Sen olmazsan beni işe almazlar. Çocuğunun babası işsiz mi

kalsın,» dedi. Ben hep kendimi suçlu hissediyordum. İşin ilginç yanı bu, dayak yemiş de olsam, çok kötü hakaretler de işitmiş olsam suçlu bendim hep. Kendi kendime «Ben mi başlattım bunu» diye soruyordum. Kendime güvensiz olmuştum. Kişiliğimi yitirdim. Evde çok güdümlü hissediyordum kendimi. Ev dışında işimde ise iyiydim.»

Nuran'ın sorunu da eşini çok sevmesi. 16 yaşında evlenmiş. Evliliğinin ilk yılında başlayan dayak ayda bir iki kez olmak üzere sürüyor. Önceleri kıskançlık daha sonra adamın cinsel isteklerini yanıtsız bırakması yüzünden dövülürken şimdi adamın içki içmesi nedeniyle dayak yiyor. Dayak yediğinde nefret duymasına rağmen kocasını çok sevdiği için bu konuyu konuşmaktan rahatsız oluyor. Dayak söz konusu olunca hep eşini ne kadar sevdiğini tekrarlıyor. Evi terketmeyi veya ayrılmayı kendi adına zul veya aşağılık bir durum olarak görüyor.

Türkân'ın sorunu ise tamamen psikolojik. Üniversite diploması olmasına, yabancı dil bilmesine rağmen kendinde çalışacak gücü bulamıyor. İlk dayaktan bu yana 7 yıl geçmiş ve şimdi bir süre ayrı yaşamayı düşünüyor ama gerçekleştirebileceğinden çok kuşkulu, kendine güvenini tamamen yitirmiş durumda.

Fatma da psikolojik nedenlerin kurbanı :

«Neden başta çekip gitmiyor insan? Bunu çözemedim. Geçim meselesi değil benimki. Ben her zaman kocamdan daha fazla kazandım. Dönebilirdim, annem vardı, babam vardı evde beni sıkmayacaklardı. Nedenini şuna bağlıyorum. İstanbulluyum. Serbest yetiştim ama cinsel özgürlüğüm yoktu. İlişkim yoktu. Annem hep ayıp olduğunu söylemişti. Bu baskıyla ayrılamıyordum ya da belki sevgiden.»

Hatice'nin sorunu da yine sevmek :

«Sevgi olduğu için bırakmıyordum. Dayak dışında ko-

cam bana kötü söz söylemez, kalbimi kırmaz. Dayak dışında bir sorunum yok.»

Şiddet «sevgi» ile bu kadar içiçe geçtiğinde, koca kalbini kırmadığı kadının kemiklerini kırabiliyor.

Önemli ve Toplumsal bir Sorun : ÇOCUK

Kadınların dayak yedikleri halde eşlerinden ayrılmamalarının en önemli nedenlerinden biri de çocukların varlığı. Çocukları babasız büyütmenin doğurabileceği maddi ve manevi sıkıntılar, çevre tarafından «kötü anne» olarak algılanma korkusu kadınları dayağı kabullenerek evliliklerini sürdürmeye itebiliyor. Çocuklarımıza yönelik duygusal bağımlılığımız çok çeşitli ve yanlış inanışlarımızın sürmesine neden oluyor ve yaşamımızı etkiliyor. Çocuklar bir yandan «ana» olarak yüceltilmemizin, öte yandan eve kapatılmamızın, sadece ana ve eş kimliğine hapsedilmemizin de nedeni. Kadın, doğurduğu ve yetiştirmek için erkekten çok daha fazla ve yakın emek harcadığı çocuğa, erkekten daha farklı ve derin bir bağla bağlanır. Erkek yaşamını değiştirme noktasına gelirse bir biçimde çocuğundan vaz geçebilirken, kadın için genellikle böyle bir vaz geçiş söz konusu edilemez. Çocuklarını terkeden kötü ana olma korkusu bir yana, onların biz olmadan yaşayamayacağına inanmamız, bu sevgi bağının bize nelere mal olduğunu görmemize engel olmamalı. Bu bağımlılığı eleştirel bir gözle inceleyebilmemiz gerekiyor. Sonuç olarak, «annenin sürekli olarak mutsuz ve doyumsuz olduğu bir şiddet ortamı neden çocuk için en iyi büyüme ortamı olsun?» sorusunu sormak zorundayız.

Çocuklarımız için kendi bağımsızlığımızdan, benliğimizden ve mutluluğumuzdan vazgeçmek acaba çocuklar ve kendimiz için yapabileceğimiz en iyi şey midir? Biz, yanıtın olumsuz olduğunu düşünüyoruz. Kadın çocukları-

na böylesi bir bağımlılığın kurbanı olduğunda, onlara yönelik talepleri ve karşılık beklemesi de kaçınılmaz oluyor çoğu kez. Aile içinde ana ve babanın farklı konumlarını sorgulamak, erkeğin de çocuğun sorumluluğunu ve bakımını kadın kadar üstlenmesini talep etmek bağımsızlığımızın ve dayaktan kurtulmanın gereklerinden biri.

Çocuklardan söz açılmışken bu konudaki bir yaklaşıma itirazımızı dile getirmek istiyoruz. Kadınların maruz kaldığı şiddete karşı çıktığımızda en sık karşılaştığımız cümlelerden biri «Ama onlar da çocukları dövüyorlar» oluyor. Biz kadınların çocuklarını dövmeleri de dahil her türlü şiddete karşıyız ve kadınların çocuklarına şiddet uygulamalarını mazur göstermek gibi bir sorunumuz yok. Ancak kadınların dövülmelerine karşı çıktığımızda verilen bu yanıtı da anlamsız buluyoruz. Kadınların çocuklarını dövmeleri toplum içinde «genel olarak şiddet» ya da «aile içinde çocukların bağımlılığı» başlıkları altında incelenmelidir. Ve buna karşı, kampanya benzeri toplu karşı çıkışlarla mücadele edilmelidir. Ayrıca bu sorun ailenin otoriter yapısının eleştirisi ile birlikte ele alınmalı ve kadının dayak yemesini mümkün kılan yapı ile çocuğun dayak yemesini mümkün kılan yapının tek ve aynı yapı, yani aile olduğu gösterilmelidir.

Kısacası biz çocukların dayak yemesine de karşıyız ama bu, bugün bizim kadınlara atılan dayağa karşı çıkmak için mücadele etmemize asla engel değildir. Tersine bu mücadelenin genel olarak aile içindeki şiddet konusunda olumlu etkileri olacağına inanıyoruz.

Yakın Çevrenin Baskısı ve Resmi, Hukuki Engeller :

Kadın tüm engel ve baskılara rağmen ayrılmaya karar verdiğinde çeşitli aşamalarda engellerle karşılaşıyor. Bunlar yakın aile çevresinde başlayıp resmi ve hukuki en-

gellere kadar uzanıyor. Evliliği sürdürmek istemeyen kadının karşısına çıkan engelleri iki bölümde ele alabiliriz :

Gündelik yaşamda, yakın çevrede kadının ayrılmaya karar vermesiyle birlikte kararlılığını kırmak için sanki tüm çevre el ele veriyor. Tanıklarımızın çoğunun ailesi kadını yatıştırmaya, olayı geçiştirmeye çalışmış.

Nadire ikinci kocasından dayak nedeniyle ayrılmak istediğinde babasının «Tekrar bir ayrılık yapmanı doğru bulmuyorum. İdare et» demesi, Birsen'in oğlunun «Ayrılma koca kadınsın, ayıp olur» demesi, Naciye'nin ailesinin «Kızım artık namus meselesi oldu. Bir yere gidemezsin. Mecbur oturacaksın» demesi, Çakırgül'ün annesinin «Kızım, kocadır, döver de sever de» demesi, kadının en çok yardım umabileceği yakın çevresi tarafından dayak yemeye devam etmeye zorlanması, gerçekten «sevgi» kavramının «onun iyiliği için» gibi iddiaların yeniden gözden geçirilmek zorunda olduğunu gösteriyor. Ailenin bir «sevgi ortamı» olduğu inancı, çocukların dayak yemesi, kadının dayak yemesi, en yardıma ihtiyaçları olduğu anda diğer aile efradınca terkedilmeleri ve reddedilmeleri gerçeği karşısında inanılırlığını yitiriyor. Aile belli ki toplumdaki bireylerin sevgi ihtiyacını yanıtlamak için değil başka amaçlarla var.

Ve Lamia'nın annesinin dediği gibi «Bu iş her evde olur». En azından olabilir.

Yakın çevrenin baskısı aşıldıktan sonra bu defa belki duygusal olarak daha uzak ama çok daha çetin cevizlerle muhatap olmak zorunda kadın : Karakol, savcılık, adli tabipler... Kısacası, resmi ve hukuki engeller.

Çakırgül'ün mahkeme ve karakol serüveni güzel bir örnek :

«Polise gidebilirim, dava açabilirim diye biliyordum. Kocaman bir hiç... İlk önce gidip mahkemeye müracaat ediyorsunuz, size bir gün veriyorlar. Sonra karakola gi-

diyorsunuz. «Kocandır barış, dilini tutsana sen de» diyorlar. Görünürde kanunlar sizden yana, sözde eşitsiniz erkeklerle.»

Naciye Almanya'da dayak yediği için polise müracaat ettiğinde kendisine Dayak Sığınaklarının adresi verilmiş ve bu adres de kocasından saklanmış. Böylece Almanya'daki bazı hukuki olanaklardan yararlanan Naciye, kendi mahallesine dönüp Türk-Danış adlı danışma bürosuna uğradığı anda, yine bizim çok iyi tanıdığımız o çarkın içinde buluvermiş kendini :

«Türk-Danış'a gittim. Kocam da oradaki Ali Bey'e gitmiş. Beni karımla barıştır diye. O da barıştırmaya çalıştı. «Ali Bey, öldürecek beni bu adam» dedim. Düşünün beni döverken kendi parmağı kırılmıştı, nasıl dövüyor beni. Ali Bey, «Araya birilerini sokalım» dedi. Kocamı getirtti, «Selahattin Bey işte karın, istersen eve götürebilirsin» dedi. Ben de «Peki ama bir daha beni dövmeyecek, bana dokunmayacak dedim.»

Derya da boşanma başvurusunda bir de avukatın sorularını çekmek zorunda kaldıklarını anlatıyor :

«Kocamla birlikte avukata gidip dilekçe verdik. Bize «Yapmayın» dedi. «Düşündünüz mü, çocuğunuz da var» dedi. Bir de ona hesap verdik. Bu çok canımı sıktı. Her adımda birileri bizi vazgeçirmeye çalışacak. Zaten kararımızı vermişiz ki, geliyoruz.»

Gerçekten de 30 yaşına gelmiş bu kadar yıllık evli insanların böyle bir evliliği bozup bozmayacaklarına, ne zaman bozacaklarına, hangi koşullarda bozabileceklerine karışma hakkını kendinde gören, üstelik tek akıllı kendileriymiş gibi akıl veren çok.

FİLİZ'İN ÖYKÜSÜ

«27 yaşındayım. Daha önce bir kez evlenip ayrıldım. Şu anda ikinci eşimle birlikteyim. Hemşireyim ama hemşirelik yapmıyorum. Halen bir mühendislik fakültesinde öğrenciyim. Ve Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği'nde çalışıyorum.

İki ay süren ilk evliliğim sırasında kocamdan dayak yemiştim. Aslında evliliğimiz süresince yediğim dayaklar, nişanlıyken yediklerimin bir uzantısı sayılabilir. Onunla hemşire okulunda okurken oturduğumuz mahallede tanışmıştık. Birkaç kez aileden habersiz buluştuk, daha sonra askere gitti. İlişkimiz o askerdeyken de sürüyordu. Benimle evlenmek istediğinde kabul ettim. Çünkü ev ile ilgili sorunlarım vardı. Evlenmek benim için bu sorunlardan kurtuluş olacaktı.

Birbirimizden ayrı yerlerde nişanlandık. Askerden geldikten sonra benim dışımda herkes evlilik hazırlığına girişti. Benim dışımda diyorum çünkü artık onunla evlenmek istemiyordum. Çünkü onu tanıdıkça hoşlanmanın yerini rahatsızlık ve tedirginlik duyguları almış-

Boşandıktan iki yıl sonra şimdiki eşimle tanıştım. Bu iki yıl süresince kendime ve hayata bakışım çok değişmişti. Farklı bir kadın-erkek ilişkisinin olabileceğini artık biliyordum. Ve bunun için mücadele etmek gerektiğini de biliyordum. Ve zaten şimdi de bunu yapıyorum. Dayağa karşı yürüyüşün tertip komitesindeydim. Artık dayak yemiyorum ama dayak yiyen kadınların acısını yüreğimde hissediyorum. Onlarla dayanışmaya çok önem veriyorum. Geçmişte dayak yiyen bir kadın olarak şunu söyleyebilirim:

Gidebilecekleri bir yer olsa hiç bir kadın dayak yemeye katlanmaz. Ülkemiz şartlarında çok zor olduğunu biliyorum ama kadınların sığınabilecekleri kurumların yaratılması için ne yapmak mümkünse onu yapmak gerekiyor. Yine önemli gördüğüm bir şey de aile içi dayağın kamu suçu sayılması için yasal düzenlemeler getirilmesi. Bunun gerekli olduğunu düşünüyorum.»

DAYAĞIN
ÇIKTIĞI CENNETİ
İSTEMİYORUZ
FKEMİZİ
AYKIRALIM
GELECEK
KADINDIR

BÖLÜM VII

KADINLAR DAYAĞA KARŞI DAYANIŞMAYA

Aile bir mahremiyet alanıdır. Kadın tek başına hapsolduğu bu alanın içinde üzerindeki tüm baskılara karşı koyamıyor. Biz diyoruz ki özel hayat denen bu alan, politikanın, erkeklerin egemenliğindeki cinsiyetçi sistemin iktidar ilişkilerinin politikasının sahnesidir. Yaşanan olay her yerde aynı ya da benzerdir. O zaman, karşı çıkmanın, kurtulmanın yolu olayı erkek ile kadının teke tek ilişkisi düzeyinden çıkarmaktır. Bu hem gerçeğin ortaya çıkması için gerekmektedir, hem de kadının dayaktan kurtulmasının yolu buradan geçmektedir. Araya sokulması şart olan kurumlar yani hukuk, asayiş vb. kurumları ve kadınlar arası dayanışma ağı ilk akla gelen çözüm yolları. Dayak evin dört duvarı arasından çıkmalı, herkesin bildiği ve karşı çıktığı bir suç olarak kabul edilmelidir. Kurumsal önlemler alınarak, kadına yönelik şiddetin kimsenin insafına bırakılmaması sağlanmalıdır.

Hukuki çözümleri dokuzuncu bölümde ele almak üzere şimdi çok önemli gördüğümüz bir şeye, kadınların bir

araya gelerek dayanışma ağları oluşturmasına geçmek istiyoruz.

Dövülen kadınların ilk talepleri de bu yönde oldu zaten.

Dayanışma kavramı bir çok kadına uzak ve gerçekleşmesi zor bir düş gibi geliyor. Ama herşey için olduğu gibi dayanışmanın da bazı ilk adımları var.

Erkekler tarafından dövülmeye karşı bir kadının ilk yapabilecekleri konusunda tanıklar da çıkış yolu olarak bunları önerdiler :

— Utanmamak, dayak yemenin kişisel bir sorun olmadığını bilmek, suçlunun kendisi değil onu döven olduğunu görmek
— Kararlı olmak, dayak yememe hakkını korumak
— Kendine güvenmek
— Dayanışmak

Kadının önce kendi kendiyle mücadelesi olarak başlayan bu süreç diğer kadınlarla dayanışma içinde güçlenmeye varıyor.

Geleneksel olarak kadınların bilinçli bir dayanışma yürütmediği öne sürülebilir. Gerçekten bir çok kadın dayak ylyen kadının acısını paylaşsa ya da ona acısa da, kaynanaların şikayetleri ve kötülemeleriyle dayak yiyen kadın sayısı da çok. Tanıklardan bazıları kayınvalidenin ya da erkeğin ailesindeki diğer kadınların kendilerine karşı aldıkları tavır yüzünden dövülmüşler.

Demek ki kadınlar, ikinci sınıf insan muamelesi gördükleri aile içinde, kendileri örneğin bir oğulun otoritesinin arkasına saklanarak hükmedebileceklerini gördüklerinde, bunu kullanmaktan çekinmiyorlar. Bu da bize kadınların bilinçli dayanışmasının önemini gösteriyor. Ancak niçin dövülmemesi gerektiğini, neden ezilmemesi gerektiğini bilen kişi ezmez, eziyet etmez.

Bizimle konuşan, tanıklık veren kadınlar bu konuda

konuşmanın, gerçekleri haykırmanın önemini vurgularken hiçbiri gerçek adıyla konuşmak istemedi. Bu da en cesur, en güçlü kadınların bile ne denli baskı altında olduklarının ve ürktüklerinin bir göstergesi. Kesin olan bir şey varsa o da dayanışmanın genişlemesi, güçlenmesi ve kurumsallaşmasının gerekliliği.

Derya «Nasıl bir araya gelsek?» diyor.

«Başka kadınlar için şu anda ne yapabiliriz? Erkekleri iyileştirsek bu sorun ortadan kalkar mı? Ben ilk anda dayaktan kurtulmayı düşünmüştüm. Sonra eşime sevgiyle yaklaşıp onu iyileştirmeyi düşündüm. «Benden bir takım şeylerin acısını çıkartıyor bu adam, aslında beni döverken sadece beni dövmüyor o, mesela nefret ettiği annesinin öcünü de benden alıyor» diyordum.

Kadınların kendilerini dövdürmemeleri için bir şeylere güvenmeleri gerek. Dayanaklar olmalı. Başını sokacak ev, çocuğa bakacak olanak veya biri, karnını doyuracak para. Dayak yiyen kadınlara ev sağlansa, çocuklara bakıcı olsa, parasız kalabilecekleri bir yer, bir süre, mesela 1-2 yıl. Bu erkeklere de bir ders olur. Onlar kadınsız yapamıyor. Kadınlara duydukları gereksinimi farkederler o zaman belki. En büyük eksiklik saygı. Aslında erkekler değil kadınlara, başka erkeklere de saygı duymuyorlar ki. Ben şanslıyım. Param geçindiriyor beni. Oğlum yanımda. Ailem destek oluyor. «Dulsun» demiyorlar bana. Ama bu şansı sadece kendi adıma kullanmak istemiyorum. Öbür kadınlar için gerçekten acı çekiyorum. Kendimi sorumlu hissediyorum. En basiti, oğlumu dayak atan biri olarak yetiştirmek istemiyorum.»

Çakırgül de dayak yiyen kadınları seslerini duyurmaya, dayanışmaya çağırıyor :

«Erkekler kadınlara hep biz sizi dövelim, istersek sövelim, istersek de sevelim ama siz dövdüğümüzü söylemeyin, kol yen içinde kalsın diyorlar. Ama artık kalmasın,

çıksın dışarı ki biz dayak yemeyelim, aşağılanmayalım, küfür işitmeyelim. Hep bir araya gelinse, çalışmalar yapılsa, el ele verilse... Tek elin sesi yok, iki elin var. Sen de vur, daha çok ses çıkar. Birlik olup bütün kadınlar dertlerini anlatmalı, açmalı. «Ben dayak yedim» diye çıkmalılar. Örneğin ben son dayak yediğimde gözüme gözlük takmadan çıktım sokağa. Önceleri gözüm morarınca gözlük takar dolaşırdım. Çıkardım, bu bir karşı koymaydı. Bence bir direnişti. Boykottu. Ben bu dayağı yedim, suçluluk hissetmiyorum, beni döven hayvan utansın demekti. Bütün kadınlar bunu yaptığında o zaman erkekler anlayacaklar. Erkek kendi karısına yaptığı zaman kendini haklı görüyor. Başka kadına olunca kadını haklı görebiliyor. Eğer o kadın güzelse, ya da mesela iyi bir şeyler yazmış bir yazarsa onu haklı görebiliyor. Onun için biz bütün kadınlar dayak yediğimizi saklamamalıyız. Bütün ailelerde dayak olayı oluyor. Ömrümde bir tokat bile yemedim diyen çıksın ortaya.

Biz hep bir şeyler yaptık da, suçluyduk da yedik, duygusuyla saklama ihtiyacı hissediyoruz. Şimdiki aklım olsa ilk dayağımda eşimi afişe ederdim. Herkes bilirdi.

Tek başına başkaldıranlar azınlıkta. Çevremde dayak yiyen kadın çok var. Belki biraz yardımla onlar da zincirlerini kıracaklar.»

Ferhan başka kadınlarla dayanışmanın gerekliliğine inanıyor :

«Bu sorun bir çok insanın sorunu olduğu için paylaşmak gerektiğine inanıyorum. Bu konuya eğilinmesi geç kalmış bir olay. Ama en azından başlattığınız için çok olumlu görüyorum. Şuna inanıyorum ki arkanızdan çok insan gelecektir ve erkekler de yaptıklarının yanlış olduğunu anlayacaklardır »

Selma ilk dayanışma eylemini kızkardeşinin dayak yemesi üzerine gerçekleştirmiş :

«Kızkardeşim birkaç defa dayak yedi. Bunu öğrendiğimde gidip kocasıyla konuştum, hatta ona tehditler savurdum, sanırım biraz etkili oldu çünkü tekrarlanmadı sonra. (...) Dayağa Karşı Yürüyüşü öğrendim. İyi bir fikir ama benim kocam gibi adamların çok olduğu Türkiye'de ne kadar etkili olur bilmiyorum. Ama yine de kadınların bunun için sokağa dökülmesi çok iyi. Ben katılmadım çünkü kocam böyle bir şeye şiddetle karşı çıkar.»

Kişisel düzeyde yaşadığımız bu suçluluk duygusundan ve korkudan kurtulup dayanışmaya yöneldiğimizde birlikte yapabileceklerimiz nelerdir? Bu konuda önce kampanyada şu ana kadar yaşadığımız deneylerden ve tanıklarımızın önerilerinden yola çıkarak, dayakla yüzyüze gelen kadınların acil olarak alabilecekleri önlemleri saymak istiyoruz. Daha ayrıntılı hukuki bilgiyi «Hukuki Önlemler» bölümünde aktaracağız.

ACİL ÖNLEMLER

Dayak yediğinizde,

— Hemen semtinizin bulunduğu yerdeki karakola gidin ve olayı anlatın. Eğer varsa olaya tanık olanların ad ve adreslerini de verin.

— Karakolda TUTANAK tutturun. Dikkat edin söylediklerinizin aynen tutanağa geçsin.

— Görevli polis memuru «daha etkili olur» gerekçesi ile bir dilekçe yazıp Cumhuriyet Savcılığı'na başvurmanızı söylerse, siz şikayetinizin orada tutanağa geçirilmesi konusunda ısrar edin.

ÇÜNKÜ, dayağı gece veya cumartesi, pazar veya herhangi bir tatil gününde yemiş olabilirsiniz ve o saatte nöbetçi savcıyı yerinde bulamayabilirsiniz. Sizin karakolda tutturacağınız tutanak daha sonra Cumhuriyet Savcılığı'na gönderilecektir.

— Tutturduğunuz tutanağın tarih ve numarasını alın.

— Karakol görevlisinin sizi ilgili hekime göndermesi için ısrar edin.

— Hekime gidin, muayene olup günlük işlerinizden ne süre ile geri kalmanız gerektiğini tesbit eden raporu alın.

— Hükümet tabibi bulunamazsa, en yakın hastaneye gidip oradan rapor alın ve kısa zamanda raporu hükümet tabibine tasdik ettirin.

Tüm bu işlemlerin ve uğraşınızın sonucunu almak istiyorsanız daha yapmanız gereken işler var :

— Karakolun tutanak tarih numarası ve hekim raporu ile birlikte Cumhuriyet Savcılığına bir dilekçe yazıp, olanları anlatıp, kocanızın Türk Ceza Kanununun ilgili maddeleri gereğince cezalandırılmasını istediğinizi bildirin.

— Vücudunuzda meydana gelen arızanın önem ölçüsüne göre, kocanız hakkında açılacak dava,

a) Sizin yürütmenizle, izlemenizle,

b) Sizin isteğinizden bağımsız olarak kamu davası niteliğinde yürüyecektir.

BU ARADA İSTERSENİZ BOŞANMA DAVASI DA AÇABİLİRSİNİZ.

Boşanma davası açtığınız takdirde, kocanızla aynı evde oturmak zorunda değilsiniz. İsterseniz başka yere gider, isterseniz kapının kilidini değiştirerek onun eve girmesini engelleyebilirsiniz.

Bu takdirde, eve zorla girmeye kalkarsa suç işlemiş olur.

Karakola mümkün olduğu kadar yalnız gitmemeye çalışın ama yalnız gitmek zorunda kalırsanız yukarıdaki önerileri mutlaka uygulayın.

Bütün bu önlemlerin kadınları dayaktan korumaya yetmeyeceğinin farkındayız. Dayağa karşı mücadelede en önemli silahımızın DAYANIŞMAMIZ olduğunu biliyoruz.

Bu konuda yapılan öneriler birkaç noktada odaklanıyor :

— Karakola, doktora, mahkemeye gitmek, başvurmak isteyen kadına destek olmak, onunla birlikte bu yerlere gitmek, oralarda kötü muamele görmesini, vazgeçirilmeye çalışılmasını engellemek.

— Dayak konulu davaları gündeme getirmek, basında duyurusunu yaparak karşı çıkışımızı duyurmak, bu tür davalarda olayla doğrudan ilgili olmayan kadınların taraf olarak kabulünü sağlamak.

— Kadınların sorunlarını anlatarak paylaşabilecekleri Dayanışma Büroları kurmak, bu bürolar aracılığıyla başvuran kadınlara onları yandaş olarak dinleyecek ve yardım edecek doktor, avukat sağlamak.

— Dayak yiyen kadınların sığınacağı ev kurmak, işsizlik sorunu olan kadınlara iş olanakları aramak ve yaratmaya çalışmak, başka kadınlarla bu konularda iletişim kurmalarını sağlamak.

Bu sonuncu madde yani sığınaklar konusu dünyada çok üzerinde durulan ve bir ölçüde gerçekleştirilmiş bir proje. Dünyada bu konuda kazanılan başarılara ve «gelişmiş ülkeler» konusundaki bazı yanlış bilgi ve yanılsamalara değinmenin tam sırası.

Batı ülkelerinde dayağa karşı geliştirilen savunma, örgütlenme yöntemleri ve deneyimlerini de Bölüm VIII'de aktaracağız.

ANNA'NIN ÖYKÜSÜ

Federal Almanya'da yayınlanan *Der Spiegel* dergisinin 29 Haziran 1987 tarihli sayısından (no. 27, s. 30) çevirerek aktarılmıştır.

Hessen eyaletinin güneyindeki Gross-Zimmern'den 31 yaşındaki ev kadını Anna Matic 3 yıl boyunca hemen her gün kocasından dayak yemiş ve işkence görmüş. Darmstadt Adliye Mahkemesi kadını kocasının üzerine benzin döküp yakarak öldürme suçundan 3 yıl hapis cezasına çarptırmış.

«Cinsellik benim için her zaman iğrençti çünkü aşkı hiç yaşamadım. Sadece alta yatıp üste çıkmakla biten bir olaydı. Benim bir şey hissedip hissetmediğim onun için farketmezdi.

Günde sadece bir kez olsaydı yine iyiydi, fakat bazan günde iki hatta üç kez olurdu, o da zorbalıkla, öyle ki yürüyemez oturamaz olurdum.

Onunla fazla konuşamazdım. Konuşmaya çalışsam ağzıma çarpardı. Ruhsal bakımdan tamamen çökmüş

haldeydim ve sık sık 'yaşamına son ver de bu eziyet bitsin' diye düşünürdüm.

Onun istediği gibi soyunup yatmak zorundaydım. O cinsel zevkini alırken ben devamlı ağlardım. Başka türlü yapamazdım. En kötüsü bazen beni boğmak istercesine boğazıma sarılırdı.

Kocam benden önce bir kez daha evlenmiş. Önceki karısı onun attığı dayak nedeniyle üç kez çocuk düşürmüş, 3 ay hastanede yatmış. Bunları kendi mahkememden sonra tanıdıklardan öğrendim.

Beni çoğunlukla bacaklarıma, karnıma, sırtıma ve başımın arkasına vurarak döverdi. Bir çok kere de dayağın ardından benimle zorla yatardı. Zaten çoğu zaman dayaktan bitap düşerdim. Baygın olduğum zamanlar dahi, bana cinsel tecavüzde bulunurdu. Kendime geldiğimde onu üstümde bulurdum.

Ona göre ya kendi rızamla yatacaktım ya da zorla. Çoğu kez zorla külodumu çıkarır ve istediğini yapmaya mecbur ederdi. Sanki birine işkence edebilmek onun için bir tecrübe, bir işti.

Onunla bu konuyu konuşmaya çalışırdım bazan ama hiç başaramadım. Hiç birşey duymak istemez sadece döverdi. Soru sormam onu çileden çıkarırdı: Neden böylesin? Neden beni dövüyorsun? Ben sana ne yaptım? Böyle dedikçe vururdu. Devamlı çürük içindeydim. Kemiklerim işlemez haldeydi, bütün vücudum devamlı ağrıyordu.

Bir akşam eve geldiğimizde bir çuval çıkardı, içine kum doldurup beni onla dövmeye başladı. Böylece sadece içten yara oluyor dışardan görünmüyordu. Aklımı oynatacak gibi oldum, 'ne yapıyorsun?' diye düşündüm kendi kendime. Çantamda sadece bir mark vardı, kendime bir şişe limonata aldım ve bir benzin istasyonundan şişeye benzin doldurttum.

Ertesi gün gene bana bağırmaya, dövmeye ve üstüme yürümeye başladı. Ona «artık böyle yapamazsın, bugün son, ne olacaksa olsun» dedim. «Ya sen yaşayacaksın ya da ben. Bana bir daha vurur ya da eziyet edersen ya sen ya da ben cehenneme kadar gideceğiz». Yalan söylemediğimi anlasın diye bir şişe benzin aldığımı da söyledim. O sadece umursamadığını söyledi.

Bu birkaç gün böyle sürdü, ta ki bir gün eve gelip bana çok ağır işkence ve eziyet edinceye dek; kendimi kaybetmiştim. Kendime geldiğimde, ağrıdan kıpırdayamazken, o mutfağın köşesinde oturup bira içiyor ve bana bakıp gülüyordu.

Ertesi gün aynı şey tekrarlandı. Bir insanın başkasına yapabileceği en büyük eziyeti kocam bana yaptı. Ben kalkıp benzin şişesini aldım, açtım, «eğer bir daha yaparsan görürsün gününü» dedim. O başıma bir şişe fırlattı, kemiğime geldi.

O zaman benzin şişesini açtım, o masada oturuyordu, masaya biraz şöyle yarım fincan kadar benzin döktüm. Elimde kibrit vardı, o ise masada oturup bana küfretmeye devam ediyordu. Ben 'artık yeter' dedim. «Ne olacaksa olsun, bana vız gelir». «İkimiz de ölelim» deyip kibriti çaktım.»

BÖLÜM VIII

BATI'DA KADINLARIN DAYAĞA KARŞI MÜCADELELERİ

Yaygın bir yanlış bilgi : «Gelişmiş ülkelerde dayak yok!»

Toplumumuzda dayağın nedenlerine ilişkin yaygın bir kanı var. Karısını döven karadenizli amcadan, «kurtulmuş» ya da hiç dayak yememiş şanslı kadınlara kadar pek çok insan tarafından paylaşılan bu kanıya göre «Kadınlara dayak atılması azgelişmişlikten ve buna bağlı olarak eğitim ve kültür düzeyinin düşük olmasından kaynaklanıyor.»

Bu mantığın kaçınılmaz sonucu sosyo-ekonomik ve kültürel bakımdan gelişmiş toplumlarda kadınların dayak yememeleri olsa gerek. Oysa istatistikler böyle demiyor :

— Kadın hareketinin çok önemli kazanımlar elde ettiği ve özellikle de dayak konusunda ciddi bir mesafe katettiği Kanada'da bugün on kadından biri birlikte yaşadığı erkekten dayak yiyor.

— Kanada'da kadınların yarısı en azından hayatla-

rının bir döneminde akraba ya da sevgili/eş olan erkeklerden dayak yemiş.

— Aile içinde işlenen cinayetlerin beşte biri bir eşin diğerini öldürmesi biçiminde gerçekleşiyor ve bu cinayetlerin yüzde 83'ünde kadınlar kocaları tarafından öldürülüyor.

— 1981 yılında Kanada'nın 7 büyük kentinde yapılan bir araştırmaya göre, bir eşin diğerine saldırması nedeniyle açılan davalardan %90'ında mağdur durumdaki eş kadın.

— Gelişmiş bir dayaktan korunma evi ağına sahip olan Kanada'daki (1987'de 264 sığınak) sığınaklar talebi karşılamakta yetersiz kalıyor. 1981'de yapılan bir araştırmaya göre bu evlere başvuran kadınların ancak yarısı yardım alabiliyor (1985'te 42 000 kadın ve 55 000 çocuk sığınaklarda kalmış. Aynı sayıda kadın ve çocuk da geri çevrilmiş).

— Kanada'daki sığınaklarda çalışanların bildirdiğine göre sığınağa başvuran kadınlar genellikle belli bir gelir ve eğitim düzeğinin altında. Ancak, bilgi almak ve danışmak için hukuk ve danışma merkezlerine dayak nedeniyle başvuran kadınlar yaş ortalaması, eğitim ve gelir düzeyi daha yüksek ve kalifiye işlerde çalışan orta ve yüksek orta sınıfa dahil kadınlar. Bu kadınların sığınaklara başvurmama nedenleri dayak yememeleri değil, barınacak yer sorunlarını belki daha kolay halledebilmeleri. Bu da gösteriyor ki batı ülkelerinde bile yüksek eğitim ve iyi ekonomik koşullar dayak sorununu çözmeye yetmiyor.

Bu olgu ve istatistikler azgelişmişlik ve kültürel gerilik savlarını gözden geçirmek için yeterli; üstelik kadınları dayağa mahkûm ede nutanç duvarının Kanada gibi bir ülkede bile hâlâ sapasağlam yerinde durduğu düşünülecek olursa, istatistiklere yansımayan binlerce dayak olayını da hesaba katmak gerekiyor.

Söz konusu iddiaları temelinden sarsan bir başka olgu daha var. Örneğin, gelişmiş ve herhalde daha da gelişen bir ülke olan Kanada'da istatistikler nedense bir terslik olduğunu gösteriyor. 1969 yılında boşanma nedenleri fiziksel veya ruhsal eziyet olarak gösterilen boşanma vakalarının oranı %9 iken, 1979 yılında bu oran %16'ya fırlamış. Kanada'da 1971 yılında sadece 71 sığınak varmış, bugün sığınak sayısı 264'ten fazla. Ülke geliştikçe kadınların daha fazla dayak yediklerini varsaymak olanaksız olduğuna göre bu istatistikleri başka bir biçimde yorumlamak gerekiyor.

Hem Batı'nın gelişmiş ülkelerinde hem de Türkiye'de dayak yiyen kadınların acı çekerek öğrendikleri bir gerçek var: Kadınların dayak yemesi ne azgelişmişlikle ne de kültürel gerilikle doğrudan bağlantılı bir olay. Batı ülkeleriyle Türkiye arasında gerçekten de ciddi bir fark var ama bu fark kadınların dayak yiyip yemediklerinde değil, dayağa karşı ne yaptıklarında ortaya çıkan bir fark. Dayak istatistikleri kadınlar daha çok dayak yedikleri için değil, dayak karşısında seslerini çıkardıkları için artıyor. Batı'nın bir çok ülkesinde dayak sorununun bilincine varan kadınlar dayağı toplumsal bir sorun haline getirmek için yıllarca mücadele etmişler ve ediyorlar. Dayağın yok olması için çalışırken kadınları dayaktan korumak ve kurtarmak için yasa değişikliklerinden sığınaklara kadar uzanan önemli kazanımlar elde eden kadınlar bugün daha az dayak yiyorlarsa, bu kültürlü ve medeni erkeklerin lütfedip kadınları dövmekten vazgeçmelerinden değil, kadınların artık dayak yememek için verdikleri kararlı mücadeleden kaynaklanıyor. Batı'ya bakıp, «Türkiye de şu azgelişmişlik ve kültürsüzlükten kurtulsa da dayak ortadan kalksa» diye hayıflanmak için geçerli ve görünür bir neden yok ortada. Sadece Batılı hemcinslerimizden öğrenecek çok şeyimiz var.

Dayağın toplumsal sorun hale getirilişinde farklı mücadele yöntemleri ve çözüm arayışları :

Erkeklerin kadınlara dayak atmalarının uluslararası önemde toplumsal bir sorun haline gelmesinin Erin Pizzey'in bu konuda harcadığı çabalarla başladığı söylenebilir. Dayak yiyen kadınların yalnızlıklarının ve yalıtılmış konumlarının bilincinde olan Pizzey, 1971 yılında Londra' da küçük bir grubun da desteğiyle bir «dayanışma merkezi» kurdu. Merkez, kadınlarla çocuklarının kendi durumlarında olanlarla bir araya gelip yalnızlıktan kurtulabilecekleri ve tartışabilecekleri bir yer olarak düşünülmüştü.

1974 yılında Pizzey «Sessiz Bağır Yoksa Komşular Duyar» adlı kitabı yayınladı. Bu kitap dayak yiyen kadınları konu alan ilk kitaptı. Yazıldığı sırada Pizzey 36 kişilik bir evde 110 kadın ve çocuğu barındırdığı için gözaltına alındı.

Pizzey'in kitabı basıldığından bu yana dayak konusuna gösterilen ilgi giderek arttı. 1975 yılında ABD'de Kadınlar Ulusal Örgütü (National Organization for Women, NOW) ulusal konferansında oybirliğiyle evlilikte şiddeti önemli meselelerden biri olarak ilan etti ve Dövülen Kadınlar/Eviçi Şiddet için bir Ulusal Tim oluşturdu.

1976 yılında Brüksel'de toplanan Kadınlara Karşı İşlenen Suçlar Uluslararası Kurulu, hem kadın hareketinin bağımsızlığı hem de dayağa karşı mücadele konusunda bir dönüm noktası oldu. Çeşitli ülkelerden gelen birçok kadın, kadının erkek toplumuna nasıl katılabileceğinin tartışmasını yapmak yerine, bu toplumda kadının ezilmesine karşı çıktılar, tüm dünyayı kadınlık durumunun bilincine varmaya çağırdılar. 5 gün süren toplantı boyunca tüm dünyada kadınlar aşağılanmışlıklarına ve ezilmişliklerine tanıklık ettiler ve kadın dövmenin, ırza geçmenin,

lezbiyenlere yapılan işkencelerin, fuhuşun, pornografinin ve kadınlara karşı işlenen diğer suçların toplumsal, cinsel, ekonomik ve politik nedenlerini/bağlantılarını çözümlemeye çalıştılar. Buna benzer toplantılar New York ve San Fransisco gibi kentlerde de yapıldı.

Bu çabaların sonucunda kadın dövmek, gazetelerde, radyoda ve televizyonda toplumsal bir sorun olarak ön plana çıkmaya başladı. Mağdur durumdakilere yönelik çalışmalar yapan dayanışma merkezleri, dövülen kadınların yardıma ihtiyaç duyan mağdur kişiler olduklarını artık yavaş yavaş kavrıyor.

Beden Geliştirme

Dayağa karşı mücadelelerin yaygınlaşmasıyla birlikte kadınların ilk aklına gelen savunma ve engelleme taktiklerinden biri bedenlerini geliştirme ve güçlendirme, yani dayağa karşı etkin bir fiziksel karşı koyma oldu. Bu amaçla öz savunma grupları oluşturuldu, kavga yöntemleri öğreten kurslar açıldı. İlk bakışta biraz kaba ve biraz hayalci gibi görünen bu düşünce aslında sağlam bir teorik temele oturuyor. Üstelik, yalnızca fiziksel bir olayla da sınırlı değil çünkü çok önemli ideolojik yansımaları var. Kadının dayağa fiziksel olarak karşı çıkmasını savunanların çıkış noktası, geleneksel ataerkil cinsiyet rollerinin biyolojik gerekçelere dayandığı yolundaki efsaneyi reddetmek oldu. Yani, kadınların ezilmeleri ve dayak yemeleri ve daha genelde bu toplum içindeki bütün geleneksel rolleri fiziksel güçsüzlüklerinden ve zayıflıklarından değil, toplumsal-ideolojik nedenlerden kaynaklanıyor. Kadın şiddetle karşılaştığı zaman tepkisi şiddetle karşılık vermek ya da etkin bir biçimde kendini savunmak olmuyor. Bunun da nedeni erkek ve kız çocukların yetiştirilmelerindeki farka kadar uzanıyor. Erkek çocuk bedeninin önemi-

ni ve gücünü, bedenine güvenmeyi öğrenirken kız çocuğa daha baştan erkeklerden daha zayıf ve güçsüz olduğu öğretiliyor. Erkek çocuk istediğini bedensel gücü yoluyla almayı öğrenirken, kız çocuğa öğretilen uysallık ve boyun eğme oluyor. Dolayısıyla, kadının dayak yemesinin başlıca nedeni bedensel zayıflığı değil. Bir çok kadının kendilerinden daha çelimsiz erkeklerden dayak yediği biliniyor.

Bütün bunları göz önüne alan kadınlar, kadının bedenini geliştirip güçlendirmesinin ve bedenine güvenmeyi öğrenmesinin pratik yararlarının yanısıra, kadında yaratacağı ruhsal dönüşümü de vurguluyorlar.

New York'ta Kadınlar İçin Kavga Sanatı Merkezi'nde çalışan Susan Murdock, «kadınları mağdur duruma düşüren şeyin erkeklerden korkmak olduğunu» söylüyor.

Sonuç olarak bu tür kavga derslerinin asıl önemli yanı kadınlara özgüven kazandırmak, boyun eğmekten vazgeçip mücadele etmelerini sağlamak. Bir çok durumda erkeğe dayak yemeye niyetimiz olmadığını, en azından sonuna kadar direneceğimizi hissettirmek bile dayak yememizi engelleyebilir.

Bu fiziksel karşı koyma çabaları tek tek kadınlara yardımcı olurken, bu temelde grup kurma çabaları da gelişmiş. Örneğin bazı kentlerde ırza geçme olaylarına karşı kadın grupları kurulmuş. Bu gruplar ırza geçen ya da kadınlara saldıran erkekleri cezalandırmak amacını taşıyor. Bu dişe diş göze göz politikasının kadın hareketinin amaçları açısından anlamı tartışılabilir ama örneğin Japonya'da kurulan grupların deneyimleri düşünmeye değer. Tokyo'da bir grup feminist, kadınların erkekler tarafından saldırıya uğradığı durumlar için hazır biçimde bekliyor. Bu kadınlar pembe kasketler takıp ellerinde «kocaların tiranlığını bağışlamayacağız» yazılı pankartlarla örneğin suçlu erkeğin bürosuna giriyorlar. Eğer erkek ora-

daysa kadınlar herkesin duyabilmesi için megafon benzeri bir aletle kötü davranışlarından ötürü erkeği uyarıyorlar, eğer suçlu orada değilse örneğin şirket yöneticilerinden böyle bir «herifi» nasıl işe alabildiklerini açıklamalarını istiyorlar. Tokyo timinin sözcüsü Misako Enoki bu yöntemden sonuç aldıklarını çünkü erkeğin utandırılarak zor durumda bırakıldığını söylüyor. Ayrıca her zaman bu tür bir gösteriye de gerek kalmıyor. Bazen grup yalnızca eşlerle görüşüyor ve erkeğin bu koşullarda birden çok nazikleştiği görülüyor. Enoki şöyle diyor : «O kadar ün kazandık ki bizden korkuyorlar».

Ruhsal ve Zihinsel Eğitim

Beden geliştirme çabaları kuşkusuz ruh sağlığı çalışmalarına eşlik ediyor. Kocasından sürekli dayak yiyen kadın kendini bir çıkmazda hissediyor ve hatta dayağı hak ettiğini bile düşünmeye başlıyor. Böyle bir noktaya geldiğinde ise durumunu değiştirmek için gereken kendine güven ve isteği yitirmiş oluyor. Kadının ümitsizliği, yalnızlığıyla daha da güçleniyor.

Dayak yiyen bir kadın için esas sorun hak ettiğini düşündüğü anda başlıyor. Bu sorunla mücadele için kadınların geliştirdikleri yöntemler üç başlık altında toplanabilir : Teke tek ilişki temelinde psikoterapi, kadın hareketi içindeki bilinç yükseltme grupları ya da edilginlikten etkinliğe geçiş eğitimi.

Bütün bu seçeneklerin amacı kadına kendi kimlik ve bireylik duygusunu yeniden kazandırmak, kadını kendisini kocasının uzantısı olarak görmekten vazgeçirmek. Söz konusu çalışmalar kadının gözünde kendi değerini yeniden kurup hayatında uzun vadeli değişiklikler yapmasında da yardımcı oluyor.

a) Psikoterapi

Dayak yiyen bir kadın psikolojik yardıma ihtiyaç duyduğunda psikoterapi ilk akla gelen ve en kolay ulaşılabilecek çarelerden biri oluyor. Ancak geleneksel psikoterapi çoğunlukla kadına yardımcı olmak şöyle dursun, kadının önündeki handikapları artırabiliyor. Örneğin ilişkide erkeğin iktidar sahibi, kadının da bağımlı konumda olması gerektiğine inanan bir terapist ancak erkeğin haklı olduğunu göstermeye çalışabilir. Böyle bir terapist erkeği daha az şiddet kullanmaya teşvik ederek kadının durumunu hafifletmeye çalışabilir ama sonuçta «varolan durumun» savunusudur yapılan. Yardım bekleyen kadının böyle bir terapiste gitmektense evde oturması herhalde daha iyi olur.

Kısacası bugün psikoterapi erkek egemen ideolojinin bir uzantısı haline gelmiş ve erkeğin nasıl dövebildiğinden çok kadının dayağı haketmek için ne yaptığıyla ilgileniyor. Ama kadın hareketinin gelişmesi ve dayak sorununun gündeme getirilmesiyle birlikte, psikoterapide de değişmeler oldu. Feminist psikoterapistler mevcut anlayışı eleştirmeye, dayak yiyen kadınların sorunlarıyla feminist bir çerçevede ilgilenen yöntemler geliştirmeye, hatta feminist bir psikoterapi kuramı oluşturmaya çalışıyorlar.

Bu tür feminist danışma gruplarının psikolog ya da psikiyatrların geleneksel olarak tutucu olan bu meslek içinde radikal ama küçük bir azınlığı temsil ettiği düşünülecek olursa, kadınların terapist seçerken ya da sorunlarını bu yolla halletmeye çalışırken çok dikkatli olmaları gerektiği ortaya çıkıyor. Bu konuda kadınlara yardımcı olmak için feministlerin başka girişimleri de var. Örneğin dayak yiyen kadınlara terapist öneren bürolar kuruluyor ya da nasıl terapist seçilebileceği ve terapi deneyimini nasıl değerlendirmek gerektiği konusunda bilgi veren broşürler yayınlanıyor.

b) Bilinç Yükseltme Grupları

1940'lı yılların sonuna doğru Mao Zedung'un Devrimci Ordusu Kuzey Çin'deki köyleri düşman işgalinden kurtardıktan sonra politik işçiler köy kadınlarını meydana çağırıp kendilerine karşı işlenen suçlara tanıklık etmelerini istediler. Yavaş, acılı ve kopuk kopuk konuşmalarıyla kadınlar kendilerine uygulanan baskıyı anlattılar: Babaları tarafından başka erkeklere satıldıklarını, toprak ağalarının nasıl ırzlarına geçtiğini, kocaları ve üvey babaları tarafından dövüldüklerini anlattılar. Bu öfkeyi ifade etme süreci kişilik bakımından özgürleştirici bir işlev kazanmaya başladı ve kadınların «acıyı dile getirme» (speak bitterness) toplantılarından yerel Kadın Dernekleri doğdu. Bu derneklerde kadınlar kendilerine baskı uygulayanlara karşı koymak ve eşitlik istemek için gereken güç ve desteği kazandılar. Claudia Dreyfus, **Kadınların Kaderi** (Women's Fate) adlı kitabında «acıyı dile getirme» toplantılarını ilk bilinç yükseltme grupları ve kadın cinsinin özel yakınmalarını politik eyleme dönüştürmeye yönelik ilk girişim olarak tanımlıyor.

ABD'de bilinç yükseltme grupları Kadının Kurtuluşu (Women's Liberation) hareketi içinde gelişen küçük gruplardan oluştu. Bu gruplar kadını içinde bulunduğu yalnızlıktan kurtarıyor, kendisiyle benzer deneyimler yaşayan başka kadınlar da olduğunu görmesini sağlıyor, duygularını anlamasına ve yorumlamasına yardımcı oluyor ve hayatlarını değiştirmek için gereken özgüveni kazandırıyor. İçtenlik, yakınlık ve güven temeline dayanan böyle bir grup içinde kadın kişisel korku ve sorunlarını belki de hayatında ilk kez açıp tartışabiliyor. Bu anlayış ve paylaşma ortamında kadınlar sorunlarının yalnızca kendilerine özgü olmadığını, pek çok kadının benzer şeyler yaşadığını görerek kendi yetersizliklerini vurgulamayı ve

kendilerini suçlamayı bir kenara bırakıp, sorunlarının gerçek nedenlerini arıyorlar. Böylece sorunlarını çözmek için kadınlar, kendi yaklaşımlarını, bakış açılarını üretmeye ve hayatlarını değiştirmek için eyleme girmeye başlıyorlar. Grup tek tek kadınların ne yapacağına karar vermiyor. Herkesin kendi seçimini yapmasına yardımcı oluyor.

Grupların bir başka yararı da kadını, kendisini tanıyan, koşullarını bilen ve paylaşan kadınlarla sürekli temas halinde tutarak gerektiğinde barınabileceği bir yer gibi somut yardımlar alabilmesini sağlaması.

Boşanma

Kocası tarafından dövülen kadın için dayaktan kurtulmanın en köklü ve uzun vadeli çözüm yolu çoğu durumda boşanmak. Öte yandan boşanma en son başvurulan çarelerden biri çünkü sorun sadece kadının kararlılığıyla hallolmuyor. Boşanmak için bir avukat seçmek, en az bir terapist seçmek kadar önemli ve zor. Avukatlar çoğu kez kadını vazgeçirmeye çalışıyor. Boşanma davasını üstlenenler ise genellikle kadını boşanma süreci içinde öfkeli kocaya karşı korumak konusunda duyarsız davranıyor ya da bu duyarlılığı gösterebilmek için gereken özel deneyimden yoksun oluyor. Boşanma sırasında kadının dayaktan korunmasının ve avukat seçiminin önemli bir sorun olduğunu görenler, birçok ülkede kadınların başvurabilecekleri hukuk merkezleri kurdular. Bu merkezler kadına yasalar konusunda öğütler verip avukat öneriyorlar. Bu konuda uzmanlaşmış avukatlar var.

Örneğin Marjory Fields herşeyden önce müvekkilinin ve çocuklarının kocanın bilmediği bir yere yerleşmelerini sağlıyor. Sonra yasal süreçleri en hızlı biçimde yürütüyor

ve bu arada müvekkilinin de mümkün olduğu kadar bu sürece katılmasını, örneğin lehinde tanıklık edebilecek kişilerle konuşmasını sağlıyor.

İyi bir avukat tutmak ve dayak yemiş olmak Türkiye'de olduğu gibi Batı'da da her zaman boşanmayı sağlamıyor. Kadının önünde önemli yasal engeller var. Bir çok ülkede ve ABD eyaletlerinin çoğunda fiziksel eziyet geçerli ve meşru bir boşanma nedeni ama fiziksel eziyetten ne anlaşılacağı her şeyi belirliyor. Örneğin New York'ta 1966 yılında dayak boşama nedeni olarak kabul edildi ama öyle bir iki tokat yeterli değil. Boşanabilmek için kadının «yeterli» sayıda tokat yemiş olması gerekiyor. Ayrıca kadının itilip kakılması, bir kaç tokat yemesi, burnunun kırılması bile fiziksel değil ruhsal eziyet sayılıyor. Yani boşanabilmek için kadının sık sık ve hastanelik olacak kadar dayak yemesi ve hastaneden rapor alması şart oluyor.

Dayak nedeniyle boşanmanın önündeki en önemli engellerden biri de «hafifletici sebepler». Örneğin nefsi müdafaa bu sebeplerden biri sayılıyor. Yani kadın kendine hâkim olamaz kocasına bir tokat atarsa ve kocası da onu hastanelik olana kadar döverse bu kocanın kendini savunması biçiminde yorumlanabiliyor.

Bir başka hafifletici sebep de «bağışlama». Kadının dayaktan sonra herhangi bir zamanda ve tek bir kere bile olsa kocasıyla kendi isteğiyle seviştiği iddiasıyla boşanma talebi otomatik olarak reddediliyor. Buna rağmen, bu konuda kadınların çabasıyla bazı değişiklikler başlatılmış. Örneğin ABD eyaletlerinden Missouri'de artık kadının eşiyle yatması onu bağışlaması olarak kabul edilmiyor.

Bir başka engel karşılıklı şikayet. Kadın dayak yediği için boşanmak istiyorsa, kendisinin her bakımdan kusursuz olması gerekiyor. Kocası kendisine ne kadar kötü

davranırsa davransın, kadının «bir eşe yakışmayacak» davranışları varsa hâkimler bu iki kötü eşin birbirine lâyık olduğuna karar verip kadının boşanma talebini reddedebiliyorlar. Ancak bu konuda da umut verici gelişmeler elde edilmiş. Örneğin ABD'nin Vermont ve Teksas eyaletlerinde karşılıklı suçlama boşanmaya engel sayılmıyor.

Kısacası Türkiye'deki ile karşılaştırılmayacak yasal iyileşmelere karşın, boşanma Batı'da da hâlâ çetrefil bir iş. Bu nedenle kadınlar genellikle boşanmaktansa evden kaçıp izlerini kaybettirmeyi yeğliyorlar. Boşanmak isteyen kadınlara en büyük yardım ise yasalardan ya da mahkemelerden değil, kadın hareketinin çabalarıyla oluşturulan hukuk merkezlerinden, yol gösterici yayınlardan, feminist avukatlardan ve yine feministlerin çabasıyla oluşturulan diğer kurumlardan geliyor.

Sığınaklar: Dayaktan Korunma Evleri

Dayağa karşı mücadele ve kadının dayaktan korunması için alınan önlemler içinde en dolaysız ve hemen başvurulabilecek çözüm özel olarak dövülen kadınlar için tasarlanıp düzenlenmiş sığınaklar. Erin Pizzey sığınak konusunda şöyle diyor: «Amacımız bu kadınların ne yapmak istediklerine karar verirlerken sıcak ve destekleyici bir ortam sağlamak. Bu sığınaklardaki kadınların çoğu yaşamlarında ilk kez psikolojik ve duygusal destek görüyorlar; sarılabilecekleri başka ilişkiler buluyorlar: kendileriyle aynı durumu paylaşan kadınlar ve çocuklarla kurdukları ilişkiler.»

Dünyanın neresinde olursa olsun bir sığınak açılır açılmaz kapasitesini aşacak kadar doluyor ve kalma süresi çok kısıtlı da olsa hiç bir zaman boşalmıyor.

1960'lı yılların ortasından başlayarak feminist hareketin yeniden yükselişiyle birlikte, kadınlar yeni kurulan

merkezleri, yeni tanıştıkları kadın arkadaşlarının evlerini ve kadın komünlerini acil durumlarda kullanmaya başladılar. Bugün bir çok ülkede özellikle İngiltere'de, İrlanda'da, İskoçya'da, Hollanda'da, Kanada'da ve Avustralya'da, ABD'de, ve İspanya, İtalya ve Latin Amerika'da dövülen ya da zor durumdaki kadınlar için sığınaklar var ve sayıları da gün geçtikçe artıyor.

Bu tür sığınaklar her ülkede değişik biçimler alabiliyor. Feministlerin girişimiyle kurulan bağımsız, bağışa dayalı, gönüllülerin dönüşümlü olarak çalıştığı sığınakların yanısıra, kiliselerin, belediye gibi mahalli ya da bölgesel idare birimlerinin ve devletin kurup işlettiği daha profesyonel sığınaklar da var. Sığınakların amaçlarını, kurulma süreçlerini, işleyişlerini ve karşılaştıkları inanılmaz zorlukları somutlayabilmek için ABD'deki sığınaklardan bir örnek vermek istiyoruz.

Kadın Evi, St Paul, Minnesota

ABD'de en çok tanınan sığınaklardan biri olan bu ev bir bilinç yükseltme grubu içinde oluşan Kadın Yandaşları Kollektifi (Women's Advocates Collective) tarafından Minnesota'da eyalet hukuki yardım bürosunda bir telefon servisi olarak başladı. Finansmanlarını topluluk içindeki kadınların bağışları ve aylık aidatları ile sağlıyorlardı. Telefonların çoğu kendi evlerinde eşleri tarafından saldırıya uğrayan kadınlardan geliyordu. Kollektifin üyeleri kısa bir zaman sonra sosyal hizmet ağının ve yerel kamu kuruluşlarının dövülen kadınlara hiç bir acil yardımda bulunmadığını ve barınma olanağı sağlamadığını farkettiler. Bu kadınlar iki yıl boyunca dövülen kadınları kendi evlerinde barındırdılar ve telefonla yardım hizmetine devam ettiler.

Nihayet 1974'te yani kampanyadan iki yıl sonra bir ev alabilmek için gereken fon oluştu. Alınan ev henüz kul-

lanılabilir hale getirilmeden tam kapasite doldu. Dövülen kadınların bekleyecek zamanları yoktu.

Hizmet vermeye başladığı ilk bir buçuk yıl içinde Kadın Evi ciddi güvenlik sorunlarıyla karşılaştı. Adres saklandığı halde öfkeli kocalar bir süre sonra karılarının kaldığı yeri buluyorlardı. Sığınakta oldukça pahalıya mal olan polise bağlı bir alarma sistemi kuruldu. Geceleri evin çevresi iyice aydınlatıldı ve pencerelere kırılmayan özel camlar taktırıldı.

Bütün bu zorlukları yenerek kurulan sığınak, televizyon ve basının ilgisini çekerek adını duyurdu. Bugün sadece yardım etmek isteyen pek çok insan sığınağın kapısını çalıyor ama yine de en sık ziyaretler dövülen kadınlardan geliyor.

Kiliseler, hükümet ve kamu kuruluşları da sığınak meselesine el atmışlar; bu durum pratik kolaylıklar sağlarken önemli ideolojik sorunlar da getiriyor. Bu kurumlara bağlı sığınaklar feministlerin gönüllülük temelinde kurdukları bağımsız sığınaklardan hem işleyiş hem ideoloji bakımından derin farklar taşıyor.

Bu arada bazı ülkelerde kadınlar sığınaklarla ilgili olarak ulusal bir yardımlaşma hedefini de gündeme getirmişler. Örneğin 1974 yılında İngiltere, İskoçya ve İrlanda'daki sığınaklardan gelen 700 delege Londra'da bir toplantı yapıp çabaların koordine edilmesi ve ortak bir örgütlenme ağının oluşturulmasını tartışmıştı. Bir grup kadın yerel olarak örgütlenip özerk kalmayı yeğlerken çoğunluk ulus çapında bir örgütlenme ve iletişim ağında karar kılmış. Kurulması düşünülen ulusal derneğin amacı sığınaklar dışında yaşayan ama kadınlara yardım hizmetlerinden yararlanabilecek kadınlar için evler sağlamak (uydu evler).

BÖLÜM IX

AİLE İÇİ DAYAKTA KADINLARIN HUKUKEN KONUNMASI

Konuyu iki bölümde incelemeke mümkün. Birincisi şu anda var olan hukuk kuralları açısından, ikincisi var olması istenen kurallar açısından.

1) Var olan hukuk kuralları açısından kadının aile içi dayaktan korunması :

a) Ceza Hukuku Açısından :

Herhangi bir nedenle aynı evi paylaşan kadın ve erkekten (karı-koca; anne-oğul; kız ve erkek kardeşler; baba-kız veya evlilik dışı birlikte yaşayan kadın ve erkek) erkeğin kadını dövmesinden ötürü, kadını özel olarak koruyan maddelere ceza hukukumuzda rastlanmaz. Bu konu cinsiyet ayrımı yapılmaksızın Türk Ceza Kanununun «Şahıslara Karşı Müessir Fiiller» başlığını taşıyan 456 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Sözü geçen maddeye göre;

Her kim, öldürme kasdı OLMAKSIZIN, bir diğer insana;

— Cismen eza verir veya,

— Sağlığının bozulmasına veya,

— Aklî meleklerinde karışıklığa sebeb olursa altı aydan bir seneye kadar hapsolunur (456/1).

Eğer bu eylem,

— Beş duyudan veya organlardan birinin sürekli çalışmaz hale gelmesine veya,

— Söz söylemekte sürekli zorluğa veya,

— Yüz'de sabit iz'e veya,

— Yirmi gün veya daha uzun bir süre günlük alışılmış işlerine devam edememesine sebep olmuş veya,

— Yaşamını tehlikeye sokmuş veya,

— Gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğun erken doğumuna sebep olmuşsa ceza iki yıldan beş yıla kadar hapistir (456/2).

Eğer bu eylem;

— Kesin veya muhtemel bir şekilde iyileşmesi mümkün olmayacak derecede akıl veya beden hastalıklarından biri sebep olmuş, veya,

— Beş duyudan birinin veya,

— El ya da ayaklardan birinin veya,

— Konuşmak veya çocuk yapma yeteneğinin yol olması veya,

— Yüz'ün sürekli değişikliğine veya,

— Gebe bir kadına karşı yapılıp çocuğun düşmesine sebep olmuş ise ceza, beş yıldan on yıla kadar ağır hapistir (456/3).

Eğer bu eylem;

— Hiçbir hastalığa sebep olmamış veya,

— Günlük alışılan işleri yapmaktan dayak yiyeni alakoymamış veya,

— O kişi on günden daha az işinden gücünden kalmışsa, dayak atan aleyhine takibat yapılması zarar görenin ŞİKAYETİNE bağlı olmak koşulu ile eylemi yapan hakkında iki aydan altı aya kadar hapis veya 200 liradan 2.500 liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur (456/4).

Eğer bu eylem;

— Karı, koca, kardeş, babalık, analık, evlatlık, üvey ana, üvey baba, üvey evlat, kayınbaba, kaynana, damat ve gelinler aleyhine işlenir veya,

— Zehirlemek sureti ile yapılır veya,

— Gizli veya aşikâr bir silâhla veya

— Aşındırıcı ecza ile işlenmiş olursa takibat şikâyete bağlı olmadığı gibi ceza ağırlaştırılır.

Bütün bu eylemler evlilik dışı cinsel ilişki sırasında veya henüz bitiminde karı kocadan birinin veya kızkardeş veya çocuklardan birinin ya da üstsoydan birinin diğeri tarafından yakalanması sonucu meydana gelmişse, «hafifletici sebep» sayılır.

b) Medenî Hukuk Açısından;

Karı-koca iseniz «cana kast ve pek fena muamele» maddesine dayanarak boşanma davası açarsınız. Boşanma davanızla birlikte mânevi ve tedavi masraflarınızı vb içeren bir maddi tazminat da isteyebilirsiniz.

Eğer dayağı, kocanızdan değil de babanızdan yiyorsanız, ona karşı da velâyetin babadan alınması istemi ile bir dava açmak mümkündür.

2) Yasalara Özel Olarak ne gibi maddeler eklenebilir? Veya kadınları koruyucu nasıl değişiklikler önerilebilir?

Bunlardan önemlisi «ispat yükünün yer değiştirmesi» dir. Bunun anlamı; bir kadın dayak yediğini iddia ettiği za-

man, kadından dayak yediğini ispat etmesinin istenmesi yerine, erkekten o kadını dövmediğini ispat etmesini istenmesidir. Çünkü, kadınlar çoğunlukla evlerinde, başka gözlerden uzakta ve hatta yatak odalarında dövülürler. O zaman dayak yediklerini gören bulunmaz. Ve erkek «kendi kendini yerlere attı ve o yüzden yaralandı, ben bir şey yapmadım» gibi iddialarda bulunabilir. Oysa kadın, «falanca erkek beni dövdü» dediğinde, o kadını kendisinin dövmediğini erkeğin ispat etmesi hakkaniyete daha uygundur. Hem dayak yiyip o kadar acıya maruz kalıp hem de dayak yediğini isbat için kanıt bulmasını kadından istemek onu sessizliğe mahkûm eder.

Dayak atan kocaya, ortak eve girmeme cezası verilebilir. Yani boşanma sözkonusu olmadan, kadın o kocayı eve sokmamak hakkına sahip olmalıdır. Ve dayak atan adamın gelirinden kaynakta yapılacak kesinti ile bu gelirin 1/2'si doğrudan doğruya kadına verilebilir.

SON SÖZ

Aile içi dayak yaygın ve meşru. Aile içi şiddet hiç bir gerekçeyle geçiştirilemeyecek ölçüde yoğun ve sürekli bir işkence.

Nedenleri erkeğin ya da kadının özel durumuyla ilgili değil. Ne sadece alkolikler, ne sadece işsizler, ne de sadece «kötü» adamlar dövüyor.

Her türden erkek bu hakkı kendisinde görebiliyor ve bu «hakkı» kullanabiliyor.

Ve dayak sürüyor.

Kurtulmak isteyenlerin önünde çeşitli engeller var. Bütün bu engeller ile kuşatılmış kadın yapayalnız. Bu kuşatmayı yarmanın tek bir yolu var: DAYANIŞMAK, ÖRGÜTLENMEK.

Dayak erkeğin hakkı değil suçudur. Haklı dayak yoktur. Öyleyse, dayak yiyorsak bunun için utanmamalıyız, suçluluk duymamalıyız. Kendimize güvenmeliyiz, kararlı olmalıyız, başka kadınlarla konuşmalı, bu şiddeti özel hayatımızın dışına çıkarmalıyız. Bunlar kurtulmanın İLK ADIMLARIDIR.

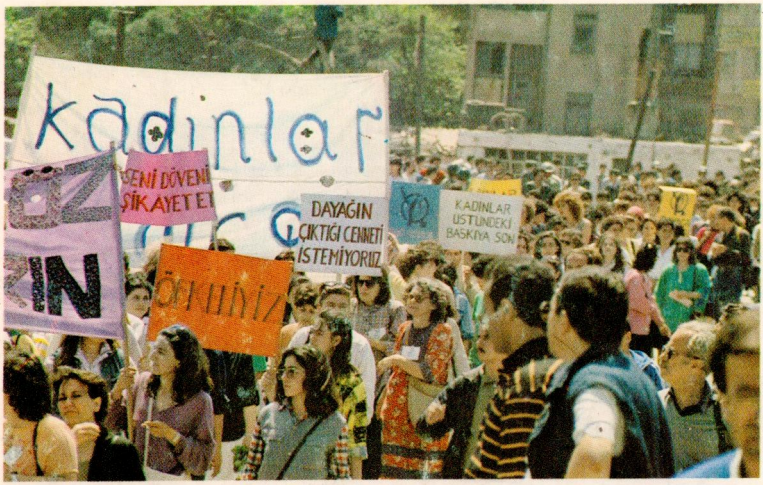
Dövülen kadın gelinlikle girilen evden kefenle çıkmanın kadının kaderi olduğunu reddedip, tek başına ayakta durmak istediğinde, çevresinde onunla dayanışacak kadınlar olmalıdır. Kadınlar evin dışına çıkınca sokakta kalmamalıdır. Bunu sağlayabilmek için örgütlenmeliyiz.

Dayağa karşı en büyük silahımız dayanışmamızdır.

KADINLAR DAYAĞA KARŞI DAYANIŞMAYA!

ÇIKTIYSA
AYA
SENİ DÖVEN
ŞİKAYET ET

kadınların
üstündeki
baskılara
son
DAYAK
AİLEDEN
ÇIKMADIR
YETER!
SÖZ

Dayağa hayır!
Haklı dayak yoktur!
Kadınlar! Dayağa karşı dayanışmaya!